

2018

4

Magyar Református Nevelés

REFORMÁTUS PEDAGÓGIAI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK ELEKTRONIKUSAN, ÉVENTE 4 SZÁM ■ LETÖLTHETŐ: REFPEDI.HU/MRN

KREATÍV HITTAN

Szerkesztői előszó

Üdvözllet az olvasónak! ■ SZÁSZI ANDREA 3

Tanulmányok

KISS CSILLA ENIKŐ ■ A drámapedagógia alkalmazási lehetőségei
a hittanoktatásban 5

CSÜLLÖG FERENC ■ Godly Play – Egy kreatív módszer
a Szentírás történeteinek bemutatására 17

NÓGRÁDINÉ KOVÁCS ALEXANDRA ■ Az egyházi ének
mint közösségformáló eszköz 24

Műhely

VARGA MELINDA ■ Bibliai könyvekről képekben 33

KULCSÁR-ELEK CSILLA ■ Népmesék és műmesék a katechézisben
– rövid bevezető és ötlettár 41

Szemle

ZIMÁNYI NOÉMI ■ Daniel Siegel és Tina Payne Bryson: A gyermeki elme
– Agyfejlődés, konfliktusok, támogató szülői stratégiák című könyvéhez 45

Számunk szerzői 51

A 35. oldalon található fotókat Incze Mózes készítette, e lapszámunk borítófotóját és további illusztrációit a shutterstock.com-ról válogtunk.

E számunk elkészítését a hollandiai OGO Alapítvány támogatta.

OGO

ÜDVÖZLET AZ OLVASÓNAK!

Hogyan érdemes feldolgozni egy régi, jól ismert témát? Vagy éppen mit is kezdhettek a nehezen kezelhető csapattal? Jó lenne valami új módszer, jó kis ötlet... – Ismerős gondolatok? A megújulás, frissülés a hittanoktatás során is fontos. Ebben akar segítséget nyújtani a jelenlegi tematikus szám. Kreatív ötleteket, módszereket és módszertanokat sorakoztatunk fel, a teljesség igénye nélkül.

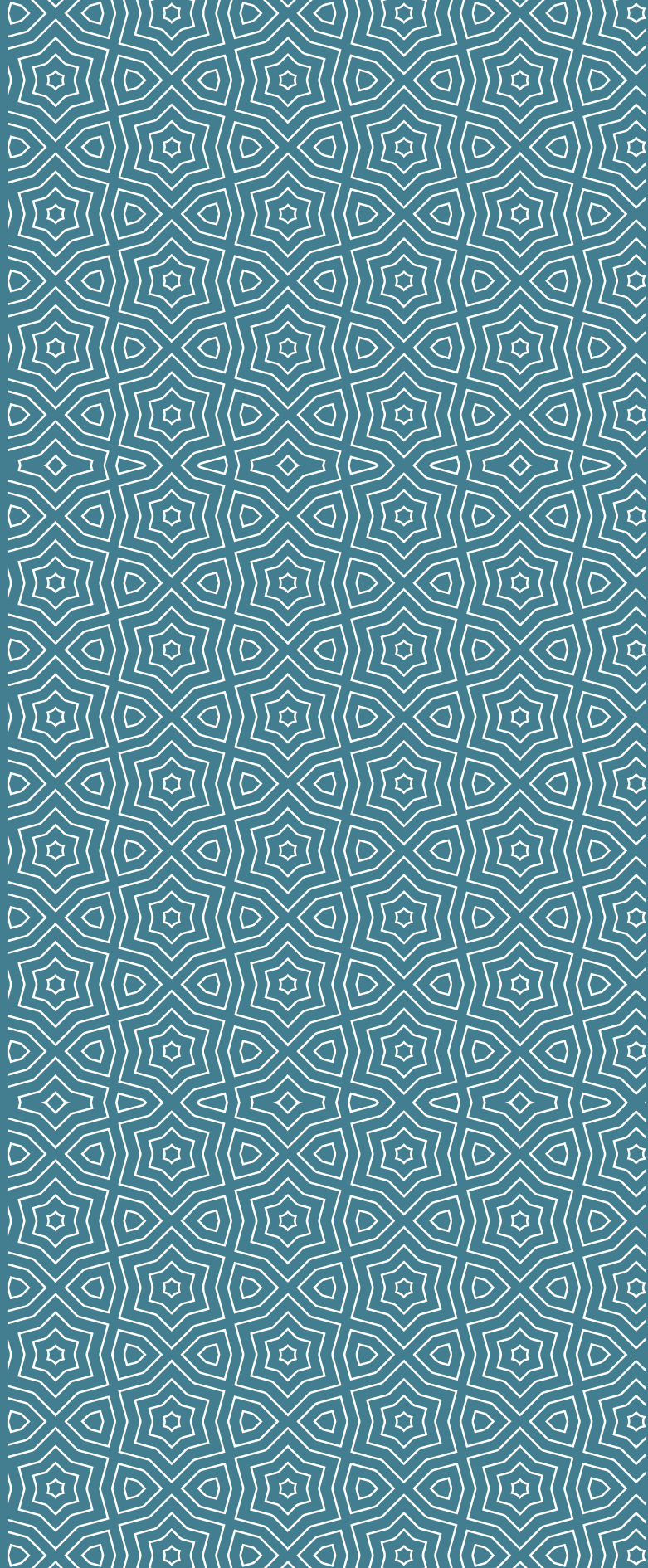
A tanulmányok között így lesz szó a drámapedagógiáról és a katechézis kapcsolódásairól, majd a hazánkban még alig ismert Godly Play módszertanáról. Ez utóbbi különösen a gyermek-istentiszteletekhez adhat metodikai muníciót számunkra. Szeretünk énekelni, de gondolkodtunk-e már azon, hogy az egyházi éneknek milyen közösségformáló hatása van? Jelen számunkban ezt is körüljárjuk.

A Műhely rovatban két érdekes témát feszegetünk: művészeti alkotásoknak – képeknek – a hittanórai felhasználási lehetőségeit nézzük meg, valamint népmesék és műmesék hittanos kapcsolódásaival foglalkozunk röviden. Sajnos sem a mesék, sem a képek nem férnek bele a jelen keretbe, de linkek segítségével az érdeklődő megkeresheti őket.

Végül pedig a Szemlében egy izgalmas könyvet mutatunk be (A gyermeki elme), mely örökzöld témákhoz – a gyermekeink megértéséhez és a fegyelmezéshez adnak inspiráló szempontokat.

SZÁSZI ANDREA

Tanulmányok

KISS CSILLA ENIKŐ

A DRÁMAPEDAGÓGIA ALKALMAZÁSI LEHETŐSÉGEI A HITTANOKTATÁSBAN

„Mindenhez van jogom, hát játszom.

Fentről gyerekeknek, letről embernek látszom.”

(Ratkó József)

A HITTANOKTATÁS ÉS DRÁMAPEDAGÓGIA

Feltámadása után Jézus ezt mondta tanítványainak: „Nekem adatott minden hatalom mennyen és földön. Menjetek el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelvé őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében, tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek; és íme, én veletek vagyok minden nap a világ végezetéig.” (Mt 28,18–20.)

A hittanoktatás nem más, mint engedelmeskedés a Feltámadott Jézus szavainak, a missziói parancsnak, az egyház missziói munkájának egy fontos területe, melynek egy része a gyülekezetben, más része az iskolában folyik. Mindkettő fő célja: a gyermekek hitre segítése, tanítvánnyá tétele. Ebben a munkában a hittanoktatók Isten eszközei, egyszerű magvetők, de a termést egyedül Isten adhatja, Lelke által, mégis

igyekezniük kell arra, hogy a lehető legjobb eszközök lehessenek Isten kezében.

Ehhez több dolog is szükséges. Elsősorban ismerniük kell a rábízottakat. Minden korosztály sajátosságait, lélektanát, érdeklődési területeit. Csak így tudják közelebb vinni hozzájuk Isten Igéjét, élővé téve azt. Szakmailag birtokolniuk kell a megfelelő tudást, és annak a leghatékonyabb alkalmazási módjait. Tehát nem pusztán a bibliai ismeretekben kell jártasnak lenniük, hanem a pedagógiában és annak a legújabb irányzataiban is. Ez nélkülözhetetlen a gyermekek megtalálása érdekében, hisz manapság rengeteg korábban ismeretlen inger éri a fiatal korosztályokat, amivel számolnia kell minden őket tanítónak, így a hittanoktatóknak is.

Kézenfekvő példa erre a nagyon felgyorsult technikai fejlődés és információáramlás, közelebbről az internet és a közösségi média világa, ami már szinte mindenütt jelen van. A virtuális térben és közösségekben szocializálódott fiatalok lelki- és gondolatvilágát meg kell ismernie a pedagógusoknak, hittanoktatóknak egyaránt, hogy utat találjanak a gyermekek lelkéhez. Ha egy hittanoktató csak a hagyományos pedagógiai módszere-

ket ismerve próbálja átadni a Biblia üzenetét, ne csodálkozzon, ha elveszti a gyermekek érdeklődését és figyelmét. Minden pedagógiai munkát végző embernek meg kell tanulnia haladni a kor szellemével, mert különben minden tekintetben távol marad a tanítványaitól. „(..) a fiatalok mellett a pusztai templomi prédikáció egyszerűen „elmegy”. Többségük még odáig sem jut el, hogy a szavak szintjén megértse, amiről szó van, elgondolkodni meg főleg nem fog róla.”¹

Frissen végzett drámapedagógusként nagyon örülök annak, hogy módomban áll kipróbálni azokat az új módszereket, amiket tanultam. A Debrecen-Nagyerdei Református Egyházközség főállású hittanoktatójaként jelenleg 4 iskolában tanítok. A visszajelzések alapján a gyerekek nagyon élvezik a hittanórákat. Az egyik tanító elmondása szerint annak ellenére, hogy a nagyszünetre (vagyis tulajdonképpen a játékidőre) került az óra, a gyerekek lelkesen újságolták

neki, hogy „ez az az óra, amire érdemes volt bemenni, és jobb volt, mint a játékidő lett volna.” Azt hiszem, ez a legnagyobb elismerés, ami a gyerekek szájából elhangozhat, és mindez a drámapedagógia alkalmazásának köszönhető.

A DRÁMAPEDAGÓGIA MINT A JÁTÉK RÉSZE

A drámapedagógia fő eszköze a játék. A „játék” – ki ne emlékezne még rá gyermekkorából? Tág fogalom, de mit is jelent? Mi mindent nevezünk játéknak? „Pl. azt, amikor a kismacska a farkát akarja megfogni, amikor egy csecsemő újra és újra a csörgőt rázza (két tárgyat ütöget egymáshoz), amikor a nagyobbak labdázhatnak (golyóznak), vagy amikor a kislányok ebédet készítenek a babának, amikor egy kisfiú repülőt készít, és azzal szaladgál, utánozva a repülőgépet

hangját és mozdulatait, amikor a felnőttek futballoznak, vagy társasjátékot játszanak.”²

Ahogy az idézetből is kiderül, a játék az ember egész életét végigkíséri, mégis gyermekkorban a legfontosabb. Nem hiába mondjuk: „játszva tanul a gyerek”. A kisgyermek minden tevékenységüket játékosan hajtják végre, közben pedig értékes tapasztalatokra tesznek szert, általuk növekszik tudásukat.

„A kíváncsiság, az érdeklődés, a csodálkozás – minden megismerés forrása. Erre ad hatalmas – és semmi mással nem helyettesíthető – lehetőséget a játék, amennyiben kialakulásához, létrejöttéhez és kibontakozásához megteremtették a megfelelő feltételeket. A játék, az elmélyült, hosszan tartó játék megteremti annak a lehetőségét, hogy minél mélyebbre hatolhassunk az irreális, a titokzatos, misztikus sötétségbe, és minél több tényre derítünk fényt, annál inkább nő kíváncsiságunk és tudásvágyunk.”³

Miért is fontos ennyire a játék? Erre a kérdésre csak akkor tudunk választ adni, ha ismerjük a játék legfőbb jellemzőit. A játék lélektanának kutatói szerint legfontosabb ismertetőjegye, hogy örömet okoz, hiszen a gyerekek többnyire azért játszanak, mert kellemesnek találják, örömet és meglepettséget okoz számukra. A játék másik fő jellemzője, hogy a tanulás szolgálatában áll. A játék során a gyerekek különböző ismeretekre tesznek szert, és azok segítik képességeik kibontakozását. „A játék a gyermek spontán tevékenysége, amit maga kezdeményez, szabadon, önállóan cselekszik, eközben tapasztalatokat szerez, közvetlenül ismer meg dolgokat, jelenségeket. (...) A játékos oktatás mintegy „hidat” képez a gyermek kezdeményezte játék és a tervezett oktatás között. A

pedagógus az oktatás célja érdekében motíválja a gyermekeket. (...) Ezért nagyon fontos oktatásunkban a „játék motivációs bázisa”⁴

Mivel a játék a gyermek lételeme és egy olyan tevékenység, amit önmagától és szívesen végez, szerepét a pedagógusok sem hagyhatják figyelmen kívül, mivel a mindenkori legnagyobb kihívás a tanulók figyelmének felkeltése és lekötése. Mennyi energiába kerül a gyerekekkel való „hadakozás”, hogy figyeljenek, és ne játsszanak! Milyen jó lenne, ha legalább ennyi energiát fordítanánk az ellenkezőjére is, és azon fáradoznánk, hogy a gyermek örömmel és játszva tanuljon! Bizonyára sokkal jobb eredmények születnének. Hogy miért? Mert a spontán játék közben is fejlődik és tanul a gyerek, mennyivel inkább a pedagógus által gondosan megtervezett és előkészített játék közben. Miért merem ezt bátran állítani? Személyes tapasztalatból, ugyanis immár huszonöt éves pedagógiai

múlttal rendelkezem, mely alatt több módszert is kipróbáltam, de igazi eredményt csak a „játszva-tanítás” módszerével, a drámapedagógiával értem el.

Mind tanítványaim, mind jómagam ünnepként éltük meg a közös hittan órákat. A játék nemhogy a tanulás kárára ment volna, hanem sokkal jobb eredményeket szült, mint a hagyományos módszerek. Nekem, mint pedagógusnak a drámapedagógia alkalmazása segített abban, hogy jobban megismerjem a gyermekeket. Az alkotva tanulás módszere érdekessé tette a tanítás-tanulás folyamatát, arról nem is beszélve, mekkora szerepet töltött be tanítványaim személyiségének fejlődésében, képességeik fejlesztésében, közösségük formálásban, valamint a kötelező ismeretanyag könnyedebb elsajátításában.

Példaként említhetem a próféták elhívásának történetét, amellyel kapcsolatban tartani lehetett attól, hogy unalmas és nehezen emészthető lesz a hatodik osztályos tanulóim számára. Ennek elkerülésére találtam ki, hogy a történeteket közelebb hozhatom hozzájuk, ha áthelyezzük a jelenbe, és eljátszatom velük, hogy ma hogyan szólíthatja meg Isten az embert. Nagyon kreatívak voltak, és még ma is beleborzongok, amikor eszembe jut egy-egy helyzetjátékuk. A legmeghatóbb az volt, amikor egy rohanó család életét mutatták be, ahol egyik szülő sem ért rá a gyerekekkel foglalkozni, hiába fordultak hozzájuk problémáikkal. Isten álomban szólt az apához, aki ennek hatására megtért. A történetet azzal fejezték be, hogy a család végre közösen ül asztalhoz, ahol egymásra figyelnek, és beszélgetnek. Sokat elárult a gyerekekről ez a játék, és jobban megértették a bibliai történet lényegét is.

A DRÁMAPEDAGÓGIA MEGJELENÉSE, RÖVID TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

A drámai játék, a mimézis, a szituációs feladatok és konfliktusfeladványok, illetőleg a dramatikus technikák bevezetése a pedagógiába viszonylag új keletű oktatási módszer. A drámapedagógia úttörői: *Emmy Nielson*, svéd pedagógusnő és *Peter Slade* angol szakember. *Nielsen* célja az volt, hogy a gyermek könnyebben beilleszkedjen a közéletbe, de úgy, hogy megőrizze gyermeki természetességét felnőtt korában is.

„*Peter Slade* angol drámapedagógus drámatanulmányában leírta, hogy a játék – a drámajáték – személyiségformáló tevékenység, a kivetített fantáziajáték, a tárgyak meg-

személyesítése különböző képességeket fejleszt a gyerekekben. S ami a legfontosabb: az óvodában, az iskolában a drámapedagógia elsősorban a játékalkalmat kínálja.⁵⁵ *Dorothy Heathcote*, valamint *Gavin Bolton* nevéhez a tanítási dráma kapcsolódik, hisz ők mindketten a drámában megjelenő tanulásra fókuszáltak. „...Gavin Bolton nem használja a drámapedagógia kifejezést, mivel eljárását nem pedagógiaként, hanem módszerként határozza meg.”⁵⁶

A drámapedagógia (drámajáték, dramatikus alkotó játék, gyermekdramaturgia, gyermekdráma) hazai története az 1970-es évekkel veszi kezdetét. „Leginkább angol és német forrásokból fakadt, részben cseh-szlovák közvetítéssel érkezett s néhány, azóta klasszikussá vált közvetítő révén – legalább *Mezei Éva* nevét említsük itt kellő tisztelettel – terjedt el, először a gyermekszínház mozgalomban, mint annak része, iskolája, majd attól elválva sajátos pedagógiai eszközzé (?) módszerré (?) rendszerre (?) önállósulva hódított, hódít mind a mai napig, sőt az utóbbi években reneszánszát éli.”⁵⁷

A gyermekszínházást 1972-től kezelik Magyarországon olyan különálló, speciális szakterületként, amelyben nem a produkcióorientáltság a döntő, hanem a személyiségközpontú nevelési folyamat. Elmélete, szakirodalma alig volt, ami létezett, az zömében a Népművelési Intézet belső kiadványaként látott napvilágot, s csak kevesek számára volt hozzáférhető. Az első átfogó elméleti összefoglalást és gyakorlati útmutatást nyújtó mű 1987-ben jelent meg, amely összegezte mindazt, ami a '80-as évek derekáig a magyar drámapedagógiában történt. Ez a kiadvány Gabnai Katalin *Drámajátékok* című könyve. Gabnai mellett hazai vo-

natkozásban, meg kell említeni Debreczeni Tibor nevét is, mivel mindketten az amatőr színházástól jutottak el a drámajátékhoz, mint szociális tevékenységhez.

A DRÁMAPEDAGÓGIA MEGHATÁROZÁSA ÉS FŐBB JELLEMZŐI

A drámapedagógia fogalma mellett a legelterjedtebbek az *alkotó dramaturgia*, *dramatikus nevelés*, *drámajáték* és *drámai nevelés* megnevezések. Az eredeti angol kifejezés a **CREATIV DRAMA**. Nevezzük drámajátéknak, dramatizáló játéknak, dramatikus játéknak, alkotó dramaturgiának, mindegyik meghatározásból kiolvashatók bizonyos jellemvonások, hiszen a drámapedagógia valóban a játékra alapozódik, mint az emberi tevékenység örömteli megnyilvánulására, aztán a drámára, mint cselekvésre, amelynek folyamatában ismerik meg a tárgyi, a külső és belső világot. A kreatív, alkotó szavak is helyénvalók, mivel a módszer segítségével kibomlanak a kreatív képességek, az új felismerések megelőjévé válhat a résztvevő. A dramatizáló, dramatikus kifejezések ugyancsak jól utalnak a módszer meghatározó jellegére, a drámapedagógia ugyanis épít a konfliktusokat feloldó szerepjátékra, a dramatizálásra.

A drámapedagógia a személyiségfejlesztés módszere. „A drámapedagógia a személyiség fejlesztésének olyan módszere, amelynek során az egyén ismeretei, készségei, képességei, társas kapcsolatai a nevelő (drámatanár) által irányított, csoportban végzett közös dramatikus cselekvés révén fejlődnek. A drámapedagógia eszközei a drámajátékok.”⁵⁸

Személyiségfejlesztésről lévén szó, a személyiség fogalmának rövid meghatározása is elengedhetetlen. „A személyiség az egyedi ember egyéni tulajdonságainak sajátos összessége és egyben bizonyos rendezettségű egysége. A személyiség nemcsak a pszichés tulajdonságok összessége, hanem az egyén azon vele született és szerzett, belső és külső feltételeinek egymásba kapcsolódó egysége, amely a biológiailag adott határokon belül a környezeti hatásokra alakul ki. A személyiség szintetikus fogalom, amely felöleli az emberi szervezet összes sajátosságait.”⁹

A drámapedagógia, ahogy a drámajáték kifejezés is mutatja, a tevékenységet a *játékra* alapozza, pontosabban a játéknak a pszichológia által is igazolt *személyiségfejlesztő mozzanataira*. Mindeközben figyelembe veszi mindazokat a megállapításokat, amiket a tudomány az ember játékával kapcsolatban felderített, nevezetesen, hogy mely életszakaszban mi a játék jellegzetessége

(utánzójáték, fantáziajáték, szerepjáték, szabályjáték).

A drámajáték módszere és célja az *erős érzelmi benyomás keltése* és az átélés tudatosítása. Kiemelve egy példát: ha a gyermek megkérdezi, mit jelent a vak szó, elmondhatjuk neki, hogy vak az, aki nem lát, de igazán csak akkor sejtí meg, hogy mit jelent vaknak lenni, ha bekötjük a szemét és megkérjük, próbáljon így közlekedni az osztályteremben vagy a folyosón. Ez a megélés erős érzelmi hatást kelt majd, megadja a személyes tapasztalás lehetőségét, s az általa nyert ismeret mélyebben rögzíthető.

A drámajáték alapvetően *improvizatív* jellegű, míg produkcióként szükségszerűen rögzítést, betanítást igényel. Az improvizatív vagy kreatív drámát olyan drámai formaként tarthatjuk számon és gyakorolhatjuk, amelyben a gyerekek az életről alkotott elképzeléseiket a játék révén életre keltik. Tekinthetünk rá olyan kísérletként, amely megköveteli a gyermekektől, hogy komolyan gondolkodjanak, érezzenek, közeledjenek másokhoz, hogy komolyan ábrázoljanak, alkossanak, és hiteles képet közöljenek az emberi valóságról, hogy komolyan értékeljék az életet és meg tudják becsülni az emberi tapasztalat egyediségét.

A drámapedagógia dramatikus módszereivel *igyekszik felszabadítani a kreatív gondolkodást*, épít az agy, szellem asszociációs, adaptációs, analógiás készségeire, serkent a leleményességre, biztat a kételkedésre, az ellentmondásra, mindezt azért, hogy a tanulót eljuttassa a felismerés öröméhez, az egyéni döntés szabadságához, esetleg felfedezéséhez.

A drámapedagógia módszerének másik sajátossága, hogy *a nevelői munka mindig*

csoportban zajlik, azaz közösségi jellegű és célzatú. Ahhoz, hogy a közösségben zajló pedagógiai munka eredményes legyen, ki kell alakulnia a csoporton belüli baráti légkörnek, amely aztán lehetővé teszi, hogy a tagok őszintén és elmélyülten improvizáljanak. Ennek érdekében a pedagógus a gyermek énképének kialakítására törekszik, az empátia és tolerancia fejlesztésére. A pedagógus nem egyénileg foglalkozik tanítványaival és nem terápiás céllal, hacsak nem ez a feladata egy speciális osztályban. A drámapedagógia az önismereti és az érzelmi kultúrát fejlesztő játékot éppúgy dramatizálja, szituációba illeszti, mint a szociális gyakorlatokat.

A DRÁMATANÁR VAGY A DRÁMÁT ALKALMAZÓ TANÁR, HITTANOKTATÓ SZEMÉLYE, SZEREPE

A drámában a szereplő a gyermek, a drámapedagógia pedig nem a tudás passzív befogadására épít, főként nem a megfellebbezhetetlen kijelentésekre. Kérdéseket vet föl és azokra a közös játékban rejlenek a válaszok, amelyeket a pedagógussal együtt bányásznak elő a gyermekek. Mindezt oly módon, hogy a tanító, tanár vagy hittanoktató első az egyenlők között, és a felkészültsége nem egy vagy több tantárgy akadémikus tudásában merül ki, hanem olyan értékekben ölt testet, amelyek a játékos tanulást alkalmassá teszik az emberi lét mind mélyebb megértésére és megértetésére. A folyamat részeként különféle élethelyzeteket játszhatunk el – egyszer főszereplőként, máskor statisztaként –, és ki-ki saját bőrén érezheti, adott helyzetben, adott viselkedéssel milyen hatással van má-

sokra. Az intoleranciától a megértésig és elfogadásig, a gyűlölettől a szeretetig bejárható utat tovább színesíti, hogy időutazásként megidézhetővé válnak letűnt korok és civilizációk, az akkor élt szereplőkkel.

A drámában tanár és tanuló között partneri viszony alakul ki. Szépen foglalja ezt össze Neelands is, az alábbi sorokban. „Nem próbál mindenható szakembernek látszani, jobban szereti, ha érdeklődő hallgatónak, és nem előadónak tekintik. A gyerekek minden egyes ötletes megmozdulását értékeli, függetlenül azok alkalmazhatóságától. Segíti a gyerekeket abban, hogy az adott pillanatban meglevő világképüket a további tanulás értékes és hasznos forrásának tekinthessék.”¹⁰

Ebben a partneri viszonyban is fontos azonban a szabályok megfogalmazása és lefektetése. Ennek módja a tanulási szerződés. „Ez a szerződés az esetleg felmerülő fegyelmezési problémák megoldására szolgál. Ha a dráma nem működik, visszatérhetünk a szerződéshez, és megnézhetjük, mi romlott el. Megállhatunk, várakozhatunk mindaddig, amíg újra folytathatjuk a drámát.”¹¹ Neelands szerint tehát a szerződés a drámában ugyanazt a szerepet tölti be, mint a szabály a játékban. Ez a szerződés valóban fontos, és azt tapasztaltam, hogy a gyerekek a játék kedvéért komolyan is veszik azt. Ha a szabályok megfelelően vannak lefektetve, a drámát alkalmazó tanárnak nem kell fegyelmeznie a csoportot. A játék öröme sokkal fontosabb a gyerekeknek annál, mintsem hogy fegyelmezetlenséggel tönkre tegyék azt.

A fent említett dologok egységesen vonatkoznak minden drámát alkalmazó személyre, így természetesen a vallástanárra vagy hittanoktatóra is. A hit átadása amúgy is sze-

mélyes, lélektől lélelig történő ismeretáramlás. Nagyon fontos, hogy bizalmas kapcsolat és felszabadult, őszinte légkör alakuljon ki a hittanoktató és a gyerekek között, mivel a katechézis mindig személyes kapcsolatot feltételez. Ha a gyerekek szeretik és elfogadják a hittanoktatójukat, akkor sokkal könnyebb táplálékká válik számukra az Ige is.

A gyerekek sokszor utánzás révén tanulnak a leggyorsabban, nagyon fontos, hogy a nevelőjük élete és viselkedése példaértékű legyen számukra. „A nevelőnek, de minden felnőttnek tudatában kell lennie annak, hogy a gyerekek számára példaképek. Ebből az következik, hogy önnevelésre van szüksége a felnőttnek ahhoz, hogy méltó legyen az utánzásra. Követhető, vonzó, ideált közvetítő nevelőkre van szükség.”¹² Hodossi Sándor szerint tehát mivel a katechéta nem pusztán vallási ismeretek közvetítője, személyének kulcsszerepe van a katechézis folyamatában, hisz van olyan gyerek, aki először általa kerül kapcsolatba a keresztyénséggel.

Természetesen a hittanoktató személye csak egy tényező a sok közül, és a Szentlélek munkája az elsődleges a hittanoktatás folyamatában, az Ige körüli szolgálatban. „A Lélek munkáját nem tudjuk pótolni, de akadályozni, sőt tönkretenni igen.”¹³ Ennek tükrében nagy felelőssége van a katechétának vagy a hittanoktatónak, aki ebben a folyamatban nem más, mint Isten eszköze, az a csatorna, amin keresztül Isten szól a gyermekekhez. A hittanoktatónak ennek tudatában, ezt szem előtt tartva mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy Isten fel tudja őt használni, és a lehető legjobb csatornává válhasson. Nemcsak szakmailag kell megfelelően képzettnak lennie tehát, hanem ismernie kell a rábízottak érzelmi világát is, hogy a megfe-

lelő pedagógiai módszerekkel közelíthessen feléjük. A drámapedagógiát alkalmazó hittanoktató akkor tudja a hivatását betölteni és munkáját eredményesen végezni, ha a drámát eszköznek tartja az Ige szolgálatában. Nem szabad szem elől tévesztenie a célt, ami nem más, mint a gyermekek hitre juttatása és egyházi nevelése.

A DRÁMAPEDAGÓGIA MINT PEDAGÓGIAI MÓDSZER

Az utóbbi években a dráma módszerként való megközelítése egyre ritkábban jelentkezik a nemzetközi szakirodalomban. Ennek ellenére a magyarországi szerzők és drámatanárok többségénél még mindig a módszer-szintű megfogalmazások dominálnak. „A hazai szaksajtóban és drámatanári közbeszédben gyakran idézett definíció a következő: *A drámapedagógia a személyiségfejlesztésének olyan módszere, melynek eszköze a drámajáték.*”¹⁴ A drámapedagógia alapvetően módszertan: az improvizatív vagy kreatív dráma gyakorlásának módszertana. Fontos alkotóelemei *a pszichológia, a gyermeklélektan, a játépszichológia*, kiegészítő tudományként mellérendelhetők *a szociálpszichológia, a kommunikációelmélet, a művészetpszichológia*. Egy drámai szituációban történő cselekvések eljátszásával, azok háttérének elemzésével, az érzelmi indítékok átélésével, a szereplőkkel való azonosulással a gyermek az érzelmi-művészi megértés magasiskoláját járja ki, miközben páratlan megjelenítési készségét érvényesíti.

Joggal kérdezhetjük, mit várhatunk ettől a módszertől? A drámapedagógia olyan *személyiségre figyelő reformmethodika*, amely-

nek célja, hogy alkalmazásával csoportos tevékenység révén cselekvés, azaz részvétel folyamatában fedezzék fel a résztvevők a körülöttük levő tárgyi világot (érzékelés), önnön belső világukat (énkép-kialakítása), a szociális világot, s abban helyezték el magukat. Az egyes világokkal kapcsolatot létesítve (kommunikáció) morális érzékenységre, érzelmi stabilitásra, kreatív gondolkodásra tehetnek szert, s mindezt azért, hogy önmagukat jól ismerő, a külvilágra nyitott, harmonikus és alkotó személyiségek váljanak belőlük.

Élményeken alapuló cselekedve tanítás és tanulás – ez számomra a drámapedagógia, az önismeret és szerepjátékok gyakorló terepe, a személyiségfejlesztés komplex módja a gyermek és a pedagógus számára egyaránt. A módszert rendkívül célravezetőnek tartom, ezért jó lenne, ha minél több pedagógus megismerné és elsajátítaná ezt a csodálatos tanítási-nevelési eszközt, és együtt mondaná Karinthyval: „Kérem én még nem játszottam, nem játszottam, játszani szeretnék mostan.”

Nem lenne teljes a kép, ha elhallgatnám a módszer alkalmazásának nehézségeit, amelyek közül néhányat személyesen is módomban állt meg tapasztalni. Saját szavaim helyett viszont Cs. Szabó Sándor felsorolását veszem alapul, amellyel teljes mértékben azonosulni tudok. A legfontosabb: a dráma sajátossága, hogy egy egészséges alapzajjal jár, ez a játék természetes velejárója. A megközelítést nem alkalmazó pedagógusok azonban a tanteremből kiszűrődő zajt hallva könnyen gondolhatnak arra, hogy az órát tartó kollégájuk nem tud fegyelmet tartani. Ha benyitnak, és épp vitatkozást hallanak, ami lehet egy helyzetjáték konfliktusának

az eljátszása, vagy a földön fekvő gyerekeket látnak, előítéletük tovább mélyülhet.

Ha mindehhez hozzátesszük azt az elvárást is, hogy a hittanórának tükröznie kell az érintett témák és a hit komolyságát, akkor még inkább „megbotránkoztató” lehet a játék alkalmazása. Fennakadhatnak ezen akár a kollégák, akár a szülők is – ezekkel az előítéletekkel számolnia kell a drámát alkalmazó hittanoktatónak, és fel kell vállalnia a hálátlan szerepet is. Persze, aki igazán ismeri a gyermekek sajátosságait

és a játék lélektanát, az tudja, hogy mit jelent a „játék komolysága” kifejezés, és azt is tudja, hogy nem attól lesz jó és komoly egy óra, ha szigorral és mosolytalanul adjuk át az ismeretanyagot.

A drámát alkalmazó pedagógust nagy valószínűséggel könnyebben elfogadják és megszeretik a gyerekek – a szakmai féltékenység miatt sajnos ezt sem nézik mindig jó szemmel a kollégák. Az ítélezők azt is mondhatják, hogy nem sokat csinálnak, csak játszanak – pedig a játszva tanulás módszere sokkal nagyobb (de legalábbis teljesen más) felkészültséget igényel, mint egy hagyományos oktatási óra.

A „drámás órát” nem lehet percről percre pontosan megtervezni, csak a vezérfonala lehet, de a játszók több irányba is elvihetik a menetet, ezért a drámát alkalmazó tanárnak nem elég a szakmai felkészültség, kreatívnak és alkalmazkodóképesnek kell lennie. Meg kell tanulnia gyorsan váltani, és alkalmazkodni a játék menetéhez. Irányíthatja azt, például belépve egy szerepbe vagy kérései által, de a válaszokat csak sejtethi. Bizony gyakran előfordul, hogy a játszók fantáziája és kreativitása felülmúlja az ő képzetét is, és teljesen mást hoznak ki a helyzetből, mint amit ő eltervezett. A drámajátékban pont ez az egyik pozitívum, hogy nem lehet elrontani, nincs hibalehetőség, mindenki láthatja úgy a dolgokat, ahogy szeretné. A játéknak ez a szabadsága sikerélményt ad a játszóknak, ami növeli a sokszor alaposan megcsorbult, vagy a szigorú elvárások által éppen megcsorbított önbizalmukat.

Amint annak már többször is tanújelét adtam, kissé elfogult vagyok a módszerrel szemben, mégsem állítom azt, hogy a drá-

mapedagógia csodaszer – azt viszont igen, hogy csodákra képes. Egy nagyon hatékony eszköz ugyanis arra, hogy elérjük a gyermekek lelkét, és személyessé tegyük számukra Isten üzenetét. A drámapedagógiában a helyzettel való találkozás számít, amikor a gyermekek belépnek a „mintha” birodalmába. Az érzelmi töltet mellett sokféle érzékszervet is aktivizál, ezáltal segíti a tanulás folyamatát is. A drámajátékban mozgunk, beszélünk, tapintunk, érzékelünk, sírunk, nevetünk, egyszóval átélünk – ebben a titokban rejlik a módszer sikerének csodája.

Nincs olyan téma, amelyhez kapcsolódóan ne lehetne alkalmazni a drámapedagógiát. A Biblia történetei könnyen dramatizálhatók, a tanítások üzenetei pedig személyesebbé tehetők. Cs. Szabó Sándor szerint magában a Bibliában is felfedezhetőek már a drámapedagógia egyes elemei, mint például a szemléltetés vagy a „helyzet-behozás”. Jézus példabeszédei is igen szemléletesek, akárcsak egyes cselekedetei, amelyeket például az úrvacsora szereztetésénél is összeköt szavaival. Felemeli a poharat, és közben azt mondja: „E pohár amaz új szövetség az én vérem által, ezt cselekedjétek, valamennyiszer isszátok az én emlékezetemre.” (1Kor11, 25)

„Egyrészt itt a szó legszorosabb fizikai értelmében jelen van a „belsővé tétel”, másrészt személyes bevonódás nélkül az egész úrvacsora érthetetlen, sőt bolondság. Épp ezért sokkal több a kenyér és a bor pusztá szemléltetésnél, s meggyőződésem, hogy ebben a rendkívül »egyszerű« rituális aktusban ott találunk mindent, amit a modern drámapedagógia is próbál használni és elérni.”¹⁵

Minden más tantárgyhoz hasonlóan a „drámás” hittannál is nagyon fontos a terve-

zés. Cs. Szabó Sándor a következő szempontok figyelembe vételét ajánlja a drámapedagógia alkalmazásakor: kikkel, mit, mikor, hogyan? Nélkülözhetetlen a csoportot alkotók személyes ismerete, a korosztály sajátosságainak, a gyermekek érzelmi fejlettségi szintjének, hozzáállásának, rátermettségének, esetleges „drámás előéletének” figyelembevétele. A foglalkozás vagy tanóra tervezésénél ezeket a tényezőket szem előtt kell tartani ahhoz, hogy a csoportnak megfelelő játékokat válogassunk össze. Ha a feladatok túl könnyűnek bizonyulnak, akkor nem lesz megfelelő a kihívás, ha túl nehéznek, akkor megterhelők a gyermekek számára, ráadásul kudarcélményt okozhatnak – a cél viszont éppen ennek az ellenkezője.

A témát nagyjából behatárolja a tananyag, azonban azon belül meg kell találni a megfelelő fókuszot, az üzenetet, ami felé haladunk az órán – minden játéknak efelé kell mutatnia. Fontos tisztázni továbbá, hogy mi a drámai alaphelyzet, mikor és hol játszódik a történet, és kik a szereplők. A drámának alapfeltétele a konfliktus vagy a feszültség – ha nincs ok az izgalomra, akkor a dramatikus foglalkozás unalmasá válik, ezért teremtjük meg a megfelelő konfliktust a játékban. Ha mindez megvan, akkor már csak a megfelelő munkaformákat kell összeválogatnunk. Szerencsére a drámapedagógiának hatalmas eszköztára van (Gabnai Katalin *Drámajátékok* című könyvében is több száz példát találunk). Mindenki kedve szerint válogathat belő-

lük, sőt alakíthatja azt saját igényei és lehetőségei szerint.

A tervezést követi a kellékek előállítása, mivel a drámás foglalkozások nagyon eszközigenyesek. Itt is elengedhetetlen a pedagógus kreativitása, hisz általában elég egy-egy jelzésértékű tárgy használata. Például ahhoz, hogy a gyermek bebújjon Saul király bőrébe, teljesen elegendő egy palástot jelképező egyszínű asztalterítő vagy sötétítő függöny vállra vétele. Az eszközök kiválasztása és beszerzése mégis kreativitást és bölcsességet igényel, mert a játék hitelességét elronthatja a rossz döntés. Az előbbi példánál maradva, egy fehér asztalterítőről nehezebb elhinni, hogy királyi palást, mint például egy bordóró. Ez csak egy említett tényező, de ebből is jól látszik, hogy a drámát alkalmazó pedagógusnak vagy hittanoktatónak mennyi mindenre oda kell figyelnie.

A tervezés feladatát a szervezés követi, mert a drámás foglalkozáshoz ki kell alakítani a megjelenített eseményeknek, az alkalmazott drámajátékoknak megfelelő teret. A hagyományos tantermi ülésrend nem alkalmazható, ezért az óra előtt át kell rendezni a termet. Drámás foglalkozásokhoz a legjobb, ha körben ülünk, így mindenki lát mindenkit. Fontos a megfelelő játéktér biztosítása is, amit vagy a kör belseje ad, vagy nagyobb terem esetén annak üresen maradó része. Az ideális drámás teremben szőnyegen, váltócipőben zajlik a foglalkozás, így leülhetnek a gyermekek a padlóra is. A tervezés és szervezés után indulhat a játék!

- ¹ Cs. Szabó Sándor: *József köpönyegében*, Kiskunfélegyháza, Parakletos Könyvesház, 2008, 17.
- ² Kovács György: *A játék elmélete és pedagógiája*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1993, 5.
- ³ Dr. Takács Bernadett: *Gyermek – Játék – Terápia*, Budapest, Okker Kiadói Kft, 2001, 61-62.
- ⁴ BECSY Bertalan Sarolta – ESKÜDTNÉ Sebestyén Ildikó: *Mozgásos játékminták, játékgyűjtemény*, Budapest, Ifjúsági Lap-és Könyvkiadó Vállalat, 1986, 9.
- ⁵ Donkó László – Donkóné Balogh Erzsébet: *Drámajátékok paraván nélkül*, Jászberény, Magánkiadás, Baldoni Zsebkönyvtár, 2002, 5.
- ⁶ Gavin Bolton: *A tanítási dráma elmélete*, Budapest, Marczibányi Téri Művelődési Központ, 1993, 4.
- ⁷ Uo., 4.
- ⁸ Pinczésné Dr. Palásthy Ildikó: *Dráma, pedagógia, pszichológia*, Debrecen, Pedellus Tankönyvkiadó Kft., 2003, 33.
- ⁹ Mezeiné Isépy Mária: *Gyógypedagógiai pszichológiai alapismeretek*, Pécs, Comenius Bt., 1997, 13.
- ¹⁰ Jonothan Neelands: *Dráma a tanulás szolgálatában*, Budapest, Magyar Drámapedagógia Társaság és a Marczibányi Téri Művelődési Központ, 1994, 33.
- ¹¹ Uo., 90.
- ¹² Hodossi Sándor: *Egyházismeret*, Debrecen, Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, 2004, 33.
- ¹³ Boross Géza: *Katechetika*, Budapest, Református Teológiai Kiadó, 1983, 70.
- ¹⁴ Szauder Erik: *Egy lehetséges dráma-modell*, Kaposvár, Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző, 1998, 9.
- ¹⁵ Cs. Szabó: *József köpönyegében*, 28.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

- BECSY BERTALAN Sarolta – ESKÜDTNÉ SEBESTYÉN Ildikó: *Mozgásos játékminták, játékgyűjtemény*, Budapest, Ifjúsági Lap- és Könyvkiadó Vállalat, 1986.
- BOLTON, Gavin: *A tanítási dráma elmélete*, Budapest, Marczibányi Téri Művelődési Központ, 1993.
- BOROSS Géza: *Katechetika*, Budapest, Református Teológiai Kiadó, 1983.
- CS. SZABÓ Sándor: *József köpönyegében*, Kiskunfélegyháza, Parakletos Könyvesház, 2008.
- DONKÓ László – DONKÓNÉ BALOGH Erzsébet: *Drámajátékok paraván nélkül*, Jászberény, Magánkiadás, Baldoni Zsebkönyvtár, 2002.
- HODOSSI Sándor: *Egyházismeret*, Debrecen, Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, 2004.
- KOVÁCS György: *A játék elmélete és pedagógiája*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1993.
- MEZEINÉ ISÉPY Mária: *Gyógypedagógiai pszichológiai alapismeretek*, Pécs, Comenius Bt., 1997.
- NEELANDS, Jonothan: *Dráma a tanulás szolgálatában*, Budapest, Magyar Drámapedagógia Társaság és a Marczibányi Téri Művelődési Központ, 1994.
- PINCZÉSNÉ DR. PALÁSTHY Ildikó: *Dráma, pedagógia, pszichológia*, Debrecen, Pedellus Tankönyvkiadó Kft., 2003.
- SZAUDEK Erik: *Egy lehetséges dráma-modell*, Kaposvár, Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző, 1998.
- DR. TAKÁCS Bernadett: *Gyermek – Játék – Terápia*, Budapest, Okker Kiadói Kft, 2001.

CSÜLLÖG FERENC

GODLY PLAY

Egy kreatív módszer a Szentírás történeteinek bemutatására

BEVEZETÉS

A gyermekek a velük született érzékenységgel képesek arra, hogy megtapasztalják Isten jelenlétét. A Godly Play módszer hazánkban eddig kevésbé ismert módon kínál lehetőséget arra, hogy a résztvevők játékosan, lendületesen fedezzék fel a hit ajándékát a történeteken keresztül, és segít abban is, hogy megértsék és elsajátítsák a Biblia nyelvezetét. A Montessori-elveken alapuló módszer egészen a gyermekkor végéig, sőt azon is túl tanítványaink segítségére lehet.

DR. JEROME W. BERRYMAN

A Godly Play módszer megalkotója 1937-ben született Ashland-ben, Kansas államban. Lelkipásztor, a teológia doktora, szakterülete a gyermekteológia, az orvosi etika, és a Montessori-pedagógia. Jelenleg a denveri Gyermekteológiai Központ vezetője, amely a Godly Play Foundation égisze alatt működik.

Munkássága során sokféle gyermek- és ifjúsági közösségben tevékenykedett, iskolalelkészként, katonai főiskola lelkészeként,

gyülekezeti lelkészként és Montessori-iskola igazgatójaként is dolgozott. Tanácsadóként részt vett vallási neveléssel, iskolai fejlesztéssel, spirituális neveléssel kapcsolatos tantervek kidolgozásában, de orvosi etikával és a gyermekkori öngyilkosságok megelőzésével foglalkozó programok kidolgozásában is közreműködött.

A Godly Play módszer kidolgozása után bejárta a világot, számtalan workshop vezetője Skóciától Ausztráliáig, Finnországtól Mexikóig.

MI A GODLY PLAY?

Dr. Jerome Berryman, a Godly Play megalkotója röviden, dióhéjban összefoglalta, mit kell tudnia azoknak, akik most kezdik el az ismerkedést ezzel a módszerrel.¹ A Godly Play egy spirituális gyakorlat tanterve, amely segít feltárni Isten jelenlétének titkát az életünkben. Azzal foglalkozik, ami a keresztyén nevelésben a legizgalmasabb: **Isten szólít, hív bennünket**. Hogyan halljuk meg ezt a hívást és hogyan adjunk rá hiteles és kreatív választ?

- A Godly Play a keresztyén személyiség formálásának és a lelki útmutatásnak egy kreatív, fantáziadús megközelítése.
- A Godly Play 40 év kutatás és gyakorlat eredménye.
- A Godly Play értékei a nyitottság, a felfedezés, a közösség és a kapcsolatok.
- A Godly Play a keresztyén felekezetek dicsőítő életgyakorlatát, történeteit, szimbólumait, szertartásait modellezi a gyermekek felé.
- A Godly Play lehetővé teszi a gyakorlói számára, hogy hiteles és személyes bizonyosságot tegyenek.
- A Godly Play résztvevőit a hit nagyobb dimenziói felé vezeti a rácsodálkoztatás és a játék segítségével.

A GODLY PLAY HÁTTERE

A lelki élet gyakorlásának segítésére a Godly Play módszer felhasználja velünk született spirituális igényeinket, és a vallásos nyelvezet használatával a bibliai történeteket egy kreatív folyamaton keresztül értelmezi.² Eredetileg a gyermekek lelki életének támogatására készített tanterv, melynek célja, hogy a serdülőkor előtt kialakuljon a keresztyén nyelvezet könnyed használata, hogy később, a fejlődés egy következő szakaszába lépve a fiatalok képesek legyenek saját határaik felfedezésére, és hogy tapasztalataikat a közösségben hasznosíthassák.

A keresztyén nyelvezet könnyed használata egy tudatos és működő nyelvi rendszer használatát jelenti, hiszen „a vallásos nyelv a kezdete annak, hogy Isten, önmagunk, mások és a teremtett világ tetteit, történeseit összhangban lássuk”³

Mivel a kimondott és kimondatlan jelentés is elősegíti a vallásos nyelv használatának kialakulását, a Godly Play gyakorlatának környezete és kultúrája is rendkívül fontos – ezért ez a módszer jóval több a bibliai történetek ötletes elmondásánál. A módszer a résztvevőket a saját tapasztalatok útján megszerzett tudás felé vezeti, ez a Montessori-pedagógiából származik, amely a Godly Play alapja. Bár a Godly Play alapvetően lelki élményt ad, a foglalkozások során szerzett élmények mégis a vallásos nyelvezetben és gyakorlatban való elmélyülést szolgálják. A megszerzett tapasztalatok az Istennel való kapcsolatunknak és a keresztyén közösségeinkben kiépülő kapcsolatainknak egyaránt hasznára lehetnek.

HOL HASZNÁLJUK A GODLY PLAY-T?

A Godly Play elsődleges színtere a gyülekezet; célcsoportja pedig a gyülekezet gyermekei között keresendő. A spirális felépítésű tanterv három, 3 éves intervallumra tagolt csoportban működik, a nyelvi fejlődést szem előtt tartva. A csoportok ennek megfelelően nevet is kapnak: **Hallgasd meg** (3-6 évesek), **Beszélj róla** (6-9 évesek), **Gondolkodj el rajta** (9-12 évesek). De mivel a lelki élet és a keresztyén nyelvezet elsajátítása egy élethosszig tartó utazás, a módszer könnyen használható felnőttek, idősek, különböző szociális és társadalmi háttérű gyermekek között, illetve kórházakban, bentlakásos intézményekben, börtönökben és szociális munkások által ellátott egyéb területeken is.

MIRE LESZ SZÜKSÉGÜNK?

A Godly Play foglalkozások elindítása egy olyan szolgálat, amely megváltoztatja annak vezetőjét, a gyülekezet látásmódját, a gyermekekkel és valószínűleg az egymással való kommunikációnkat is. Ez egy lelki utazás, ami időt, energiát, türelmet és szeretetet kíván tőlünk. Jerome Berryman szerint: „Az egyetlen dolog, ami hátra van: elkezdni.”⁴

A sikeres program legfontosabb hozzávalója a megfelelő előkészítés, amely akár egy évet is igénybe vehet. Sajnos hazánkban jelenleg nem rendeznek tréningeket, ezek számos európai országban elérhetők, hozzánk legközelebb Németországban, Bulgáriában, Olaszországban és Svájcban találunk helyi szervezeteket, illetve trénereket.

A GODLY PLAY FOUNDATION ÁLTAL JAVASOLT KEZDETI LÉPÉSEK A KÖVETKEZŐK:

- Ismerkedjünk meg a módszer teológiai és pedagógiai alapjaival (www.godlyplayfoundation.org).
- Tekintsük meg a szervezet Youtube csatornáját: www.youtube.com/user/GodlyPlayFndn
- Ugyanezen a csatornán számtalan felvétel található, amelyek segítenek bepillantani a foglalkozások világába.
- Ezen kívül a szervezet honlapján számos könyvet, segédanyagokat is rendelhetünk. A szervezet javaslata az is, hogy gyülekezeti adakozással, helyi szakemberek bevonásával, alapítványi, egyházmegegyei/egyházkerületi segítséggel kezdjünk a program elindításához. Szintén fontos a megfelelő képzés, amelyet minden, a szol-

gálatban részt vevő munkatársnak hasznos elvégezni. Reméljük, előbb-utóbb hazánkban is elérhető lesz ez a lehetőség.

- **Helyiség:** Ideális esetben egy üres falú, szőnyeggel ellátott helyiség a foglalkozások helyszíne. A gyermekek a szőnyegen foglalnak helyet (erről később még szót ejtünk). Távolítsuk el a falról a hirdetések, táblákat, a zsúfolt dekorációt, és mindent, ami elvonná a résztvevők figyelmét.⁵
- **Berendezés:** Fontos berendezési tárgyak az alacsony és széles polcok, melyek szabad hozzáférést biztosítanak a gyermekeknek a tárgyakhoz, kellékhez, hogy azokat kézbe vegyék, és a hallott történeteket később reprodukálják.
- **Kellékek:** Ha alaposan utánajárunk, láthatjuk, hogy a hivatalosan forgalmazott eszközök, a történetekhez ajánlott bábok, tárgyak, kellékek hazánkban nem érhetőek el, külföldről rendelve pedig kevés gyülekezet engedheti meg magának ezeket, hiszen az alapkészlet, amely mindent tartalmaz az induláshoz, közel 830 ezer Ft-ba kerül. Saját elképzeléseink alapján, egyes kezű gyülekezeti tagok segítségével azonban minden elkészíthető.
- **Minőség:** Mind a berendezéseknél, mind a kellékeknél, mind a kézműves tevékenységeknél elvárás a magas minőség, ami az egész tevékenységünk értékességét kommunikálja a résztvevők felé.

MI TÖRTÉNIK EGY GODLY PLAY FOGLALKOZÁSON?

A Godly Play-foglalkozások vezetői bátorítják a szülőket arra, hogy megfigyelőként részt vegyenek az alkalmakon, természet-

sen bizonyos szabályok figyelembe vétele mellett, így könnyebben érthető minden élmény, amely a gyermeket éri. Egy-egy ilyen alkalom előtt a következő kéréseket intézik a szülők felé (e listában a foglalkozások módszertani elemei is fellelhetők):

„Üdvözlünk az alkalmon!

Dr. Jerome Berryman lekipásztor, majdnem negyven évet töltött azzal, hogy megfigyelte gyermekeinket itt, a gyülekezetben és kapcsolatba lépett velük „Montessori”-módon. A Godly Play az ő kutatásainak eredménye. A megfigyelés a legértékesebb eszköz a program megismeréséhez, és örülünk, hogy itt vagy.

Megfigyelőként a következőket kérjük tőled:

1. Ülj nyugodtan a széken, és ne mozogj a teremben.

2. Ne beszélj a tanárral, vagy a gyermekekkel! Ez a gyermekek ideje. (Ha egy gyermek közeledik hozzád, kérjük, magyarázd el, hogy csak megfigyelő vagy és irányítsd őt egy tanárhoz, ha segítséget keres.)

3. Ha úgy tűnik, hogy az azonnali segítségre van szükség, pl. felborul egy pohár víz, kérjük, hagyd, hogy a gyermekek oldják meg a problémát. Így tanulják meg, hogyan működhetnek együtt etikusan a közösségben.

4. Szívesen válaszolunk a kérdésekre, és meghallgatjuk a gondolataidat. Ha negatív érzéseid vannak, kérjük, oszd meg őket a Godly Play tanárral. Nem tudunk mindig objektív szemmel dolgozni a saját munkánkon, és megköszönjük a visszajelzést.

Köszönjük az együttműködést! Ezek a kérések azt a célt szolgálják, hogy a megfigyelők ne zavarják meg a foglalkozás menetét, és láthatóság gyermekeiteket, úgy, ahogy máskor is viselkednek.

A FOGLALKOZÁS MENETE:

- Felkészülés és gyülekező
- A történet
- A kérdések és válaszok ideje
- Az ünnep és a megosztás ideje
- Elbocsátás

Kérünk, ne sértődj meg, ha nem vonunk be a foglalkozás „Ünnep” részébe! Amint látni fogod, a foglalkozás fókusza a körön belül marad. Ha megszakítjuk a kört, az megzavarja a gyermekeket. Kérünk, mindig maradj külső szemlélő!

Ne feledd: nálunk a folyamat, és nem a végeredmény a lényeg! Fontos megfigyelni és értékelni, amit a gyermekek a foglalkozáson tesznek, de nem egy hazavihető tárgy a foglalkozás célja!”⁶

A GODLY PLAY-FOGLALKOZÁS ELEMEI

Felkészülés és gyülekező

A foglalkozás alapvető eleme, kezdő lépése a meghívás. Ahogyan a játékban, úgy a Godly Play-ben is önkéntes a részvétel. Az, hogy beülök a körbe, önkéntes döntés, azért teszem, mert én akarom, hogy így legyen. A részvétel és a játék öröme miatt veszek részt a foglalkozáson. Emellett a Godly Play-ben a meghívás nem csak a játékra vonatkozik, hanem Isten és az ő népének nyelvével történő játékra is: a történeteinkre, a példázatokra, a liturgikus cselekedetekre és a csendre. Ezen a nyelven, és az összegyűlt imádkozó közösségen keresztül halljuk meg a legőszintébb hívást az összes közül: Isten hívását.

Az érkezőket az ajtóban fogadja az egyik szolgálattévő. Köszönti az érkezőt, megkérdezi tőle, hogy készen áll-e, majd meghívja,

vagy be is kíséri a terembe, és odavezeti a szőnyeghez, ahol majd a kört megalkotják. Tehát már az ajtóban, még mielőtt belépünk, elkezdődik a felkészítés és felkészülés mindarra, ami bent történni fog.

A közösség kezdete a kör létrehozása. A résztvevők egy olyan körben foglalnak helyet, amelynek a történetmondó is része, és ahol mindenkit szívélyesen üdvözölnek. A történetmondó rövid beszélgetés után megmutatja a felkészülés módját: törökülésben ülünk, kezünket lazán leengedjük, és lassan elcsendesedünk.

A történet

A résztvevők várakozással figyelik a történetmondót. „Nézzétek, hová megyek, hogy idehozzam nektek a történetet.” – ezzel a figyelemfelhívó mondatlal kezdődik a történet elmondása.

A történethez tartozó tárgyak, kellékek általában egy fadobozban, a polcon található, amelyet egy színes korong jelöl. E jelzés alapján később a gyermekek könnyedén megtalálják a dobozt a polcrendszeren (pl. az „aranypöttyös doboz”), és újra fel tudják idézni a történetet.

A történetmondó a dobozt a körbe hozza, és minden figyelmét ide irányítja, a történetmesélés ideje következik. Ábrahám és Sára történetét tekintsük meg példaként.⁷

A bibliai történetet egy négyszögletes alappá széthajtható zsákon szemléltetjük, amin egy jó adag homok jelképezi a sivatagot. A folyók: kék fonalak, a városok: fakockák. Ábrahámot és Sárát egyszerű, jelképes fafigurák személyesítik meg. Vándorútjuk szépen látszik a homokban. Az általuk épített oltárokat kavicsokból formálja meg a mesélő, miközben egyszerű, a mai fülnek

szinte lassú, de szándékosan lelassított, lényegre törő stílusban mondja a történetet.

A kérdések és válaszok ideje

■ **Elmélkedés.** „Kíváncsi vagyok...” – a történetmondás után a mesélő kérdéseket tesz fel a hallgatóknak, és kérdéseit ezzel a két szóval kezdi. Néhány példa a kérdésekre: „Kíváncsi vagyok, a történet melyik része tetszett a legjobban.”

„Kíváncsi vagyok, a történet melyik része a legfontosabb.”

„Kíváncsi vagyok, te hol vagy benne ebben a történetben, a történet melyik része szól rólad.”

„Kíváncsi vagyok, van-e olyan része a történetnek, amit kihagyhatunk és mégis teljes lesz a történet.”

A mesélő minden válaszra tiszteletteljesen figyel. Megismétli azokat, megéri a figurákat, hogy szemléltesse a válaszokat, de soha nem állítja, hogy valamelyik válasz jó vagy rossz. Egyszerűen csak hallgat és elfogadja a válaszokat.

■ **Válaszidő.** A beszélgetés után a csend ideje következik. A mesélő visszateszi a polcra a kellékeket, és felkéri a hallgatókat, hogy gondolkodjanak el: mivel tudnának válaszolni a történetre? Ez az alkotás ideje. Lehet írni, rajzolni, festeni, elolvasni a Bibliából a történetet, a lényeg az, hogy valamilyen tevékenység formájában fogalmazzuk meg a válaszunkat a történetre, dolgozzuk bele azt, ahogyan ránk hatott, amit a felszínre hozott bennünk. Mindenki elmondja, mit szeretne készíteni, milyen válaszfeladatot végez, majd legalább negyedórás csendes alkotás következik. A megszületett munkák ránk tartoznak, nem kell megmutatni a többieknek.

Az ünnep és a megosztás ideje

- A foglalkozás e része egy rövid **szeretet-vendégség, közös étkezés**. Ahogyan az úrvacsora, a közös étkezés a gyülekezet életében ünnep, a közös étkezés a foglalkozás végén számunkra is az. A foglalkozás vezetője egyezményes jelet ad (pl. leoltja és felkapcsolja a világítást a teremben), ami a válaszfeladat végét jelzi, és újra a körbe hív mindenkit. Nincs helye a sietségnek, erre a részre is készülni kell. Újra körbe ülünk, a testhelyzet most annyiban más, hogy a kezünket összekulcsoljuk.
- A segítők megterítenek mindenki előtt, egyszerű dolgokat fogyasztunk, egy kis gyümölcslevet, kekszet, süteményt. A lényeg itt is a közösség, a közös imádság, az étel megosztása. Mindenki imádkozhat hangosan vagy magában, kötött vagy kötetlen imádsággal, ahogy szeretné.

Elbocsátás

- A foglalkozás záróakkordja az **elbocsátás, elbúcsúzás**. Ezt is a foglalkozás vezetője jelzi. Mindenki odalép hozzá, és tetszőleges módon (kézfogással, öleléssel) elköszönnek egymástól.
- Fontos, hogy a vezető kifejezze nagyrabecsülését, elismerését a résztvevőknek: minden ember szemébe belenéz, kedvesen mosolyog, és halkán ezt mondja: „Örülök, hogy ma itt voltál. Köszönöm, hogy eljöttél.”

A GODLY PLAY ELŐNYEI

Milyen előnyei vannak a Godly Playnek a tanításomban? Milyen előnyei vannak a Godly Playnek gyülekezetünk gyermekei és tanárai számára? A Godly Play egy jel-

legzetes megközelítése a gyermekek között végzett szolgáltatnak, amely innovatív, és mélyen megalapozott:

- A Godly Play segít újra szakralizálni a világ hétköznapi dolgait, például a kenyeret, bort, gyertyákat, olajat, fát, vásznat és agyagot. A Godly Play egy szentségi világnézetet tanít egy olyan társadalomban, amely gyakran haszonelvű és anyagi.
- A Godly Play megtanítja a gyerekeknek és a felnőttek, hogy a csendesesen és átgondoltan végzett munka ugyanannyira kielégítő lehet, mint zajosnak, elfoglaltnak és tolatkodónak lenni; és ezt a jelenlegi kultúrával ellentétes üzenetet megnyugtató és következetes módon közvetíti.
- A Godly Play szenzoros anyagokat biztosít biztonságos, stimuláló környezetben. Így ötvözi és integrálja a két elsődleges átjárót a kisgyermek megismeréséhez – a nyelvet (a verbális rendszert) és a játékot (a nonverbális rendszert).
- A Godly Play nem memorizáláson alapul. Ez egy felfedezési módszer, amely az egész gyermeket leköti – a kezét, a szívét, az elméjét, az érzékeit, a megérzéseit.
- A Godly Playben a kézműves foglalkozás szerepe egyedi: a legtöbb tantervtől eltérően minden gyermek kifejező választ ad, miután csoportos környezetben meghallgatta a történetet. A gyerekeknek megvan a lehetősége, hogy belépjenek a történetbe, elmélkedjenek róla, majd létrehozhatnak valamit, aminek a saját életükre vonatkozó jelentése van.
- A Godly Play tiszteletben tartja a tanárok idejét. Ellentétben sok tantervvel, ahol a tanárnak minden héten új feladatokat kell kitalálnia és új anyagokat kell összegyűjtenie, a Godly Play csoportban hétről

hétre rögzített rutinokkal lehet számolni. A tanároknak annyi a dolguk, hogy elmélyedjenek a hét történetében, és teljes körű figyelmet szenteljenek az összegyűlt gyermekek közösségének.

- A Godly Play azt tanítja, hogy arra a kegyes Istenre támaszkodjunk, aki valóságos és elérhető az élet minden pillanatában, legyen az szomorú vagy örömteli.
- A Godly Play azt tanítja a gyerekeknek, hogy tiszteljék a körülöttük lévő dolgokat és embereket, és hogy törődéssel és türelmesen bánjanak velük.
- A Godly Play az élet jellegzetes bibliai ritmusát tanítja: a cselekvés és gondolkodás, az elkötelezettség és imádság váltakozását. A Godly Play azokat is tanítja, akik oktatják azt, és azokat is, akik tanulják: ez a lelki életük hasznára válik.
- A Godly Play kedvességet és kölcsönösséget tanít szertartások révén, illetve azáltal, ahogy a fizikai teret, a tárgyakat és a gyermekek közösségét szervezi. A Godly Play közössége megtesztéli azt a bibliai etikát, ahogy az embereknek együtt kéne élniük.
- A Godly Play a *lectio divina* ősi, spirituális gyakorlatának kortárs és gyermekbarát változatát kínálja: szent olvasást, elmélkedést és válaszadást a Biblia történeteire. Isten szavának elemzése helyett a gyerekek művészi és mozgásos módon meditatálnak. A Godly Play segít, hogy a gyerekek megismerjék Istent és a Bibliát, ne csak egyszerűen tudjanak dolgokat ezekről.
- A Godly Play azt tanítja, hogy mindenben, amit Isten teremtett, ott van a szentség lehetősége, beleértve mindannyiunkat; és azt is, hogy a teremtés miatt mindennel kapcsolatban állunk. Nincs olyan, hogy *szent a profán* ellen.

- A Godly Play azt tanítja, hogy van kairos, valamint kronos. A kairos nem foglalkozik azzal, hogy hány óra van. A Godly Play alatt van időnk arra, hogy Istent a mindennapi életünk középpontjaként lássuk, és hogy elgondolkozzunk azon, hogy mire használjuk az időnket.

ZÁRSZÓ

A Godly Play hazánkban a kevésbé ismert módszertanok közé tartozik, de talán ez a rövid írás kedvet ébreszthet hittanoktatóinkban arra, hogy megismerjék és kipróbálják a gyermekek között. Intézetünk távlati céljai között szerepelnek olyan továbbképzések, ahol jobban elmélyülhetünk a témában. (Addig is mindenképpen érdemes az elérhető szakmai anyagokat megvásárolni, online könyvtárakból letölteni, illetve szeretettel ajánlom a Godly Play Foundation Youtube-csatornáját, ahol bepillantást nyerhetünk a foglalkozások hangulatába, és a szervezet instruktoraiknak kisfilmjeit is megtekinthetjük.⁸)

¹ <https://www.godlyplayfoundation.org/wp-content/uploads/2014/06/What-is-Godly-Play-Handout.pdf> (Utolsó letöltés: 2018.11.22.)

² Berryman, *Teaching Godly Play: How to Mentor the Spiritual Development of Children*, 136–137.

³ Berryman, *Godly Play: An Imaginative Approach to Religious Education*, 103.

⁴ <https://www.godlyplayfoundation.org/starting-a-godly-play-program/> (Utolsó letöltés: 2018.11.22.)

⁵ Inspiráció: <https://www.godlyplayfoundation.org/wp-content/uploads/2014/06/Godly-Play-Space-All-Saints-Ft.-Worth-TX-copy.pptx> (Utolsó letöltés: 2018.11.22.)

⁶ <https://www.godlyplayfoundation.org/godly-play-resources/resources-for-godly-play-practice/> (Utolsó letöltés: 2018.11.22.)

⁷ <https://youtu.be/1P7MdmrDHnM> (Utolsó letöltés: 2018.11.22.)

⁸ <https://www.youtube.com/user/GodlyPlayFndn/videos> (Utolsó letöltés: 2018.11.22.)

NÓGRÁDINÉ KOVÁCS ALEXANDRA

AZ EGYHÁZI ÉNEK MINT KÖZÖSSÉGFORMÁLÓ ESZKÖZ

SEMÉLYES ÉRINTETTSÉG

Az éneklés mindig is az életem része volt. Édesanyám ének tanár is, így születésem óta folyamatosan tanította nekem a gyermekdalokat, beleértve az egyházi témájú énekeket is. Gyermekkoromban a Kecskeméti Kodály Zoltán Ének-Zene Általános Iskolába jártam, ahol több évig tanultam hegedülni, zongorázni, orgonázni és a Miraculum kórus tagja voltam. Majd a Kecskeméti Református Gimnáziumban már nem csak énekkari műveket énekelhettem, hanem a Magyarországi Református Énekeskönyvből zsoltárokat és dicséreteket, valamint számtalan ifjúsági éneket énekelünk a hit- és erkölcsstan órákon és az ifjúsági bibliaórákon is. Azóta az énekeskönyvi énekek és az ifjúsági énekek is a mindennapjaim részei lettek, és a saját csendességeim, imádságaim részévé is váltak.

A gyermekekkel való foglalkozás körülbelül 10 éves korom óta jelen volt az életemben. A vasárnapi gyermekistentiszteleteken rendszeresen besegíttem, majd pár év eltelte után már én is tartottam gyermekalkalmakat vasárnaponként és táborokban is.

Három éve tanítok hit-és erkölcsstant egészen első osztályosoktól a végzős gimnazistákig. Minden órán szoktunk minden csoportban énekelni, létszámtól függetlenül. Többször megéltük már azt a gyermekekkel, hogy az éneklés egy igazi közösséggé képes formálni bennünket.

A tanulmány a 6-8 éves korú gyermekekre fókuszálva íródik. Az első és második osztályos gyermekek korosztálybeli adottságait figyelembe véve fontos a közösségtudat kialakítása. A gyermekek már óvodás korukban megtapasztalták azt, hogy még játszani, tapasztalni, tanulni sem jó egyedül. Ebben az időszakban új barátokat szeretnének szerezni, hiszen most már nem csupán a szülői szeretet a meghatározó számukra, hanem a barátok megléte is azzá válik (átpartolás szakasza), továbbá a közösséghez tartozás jó érzése kezd szükségsszerűvé válni. Felfigyelhetünk egyfajta csoportdinamikára is az osztályközösségekben, megválogatják a barátaikat, a „befurakodó ellenséget” kiűzik (olykor gyakori viták lehetnek a közösségekben).¹ Az egyházi énekeket azért is célszerű használni a hit- és erkölcsstan órákon, hiszen közösségformáló eszközök is.

A KÖZÖSSÉG FOGALMA

Felmerülhet bennünk a kérdés, hogy mi az a közösség. Mitől közösség a közösség? Most konkrétan az egyházi közösségekre kell gondolnunk, amelynek az a fontos tulajdonsága, hogy bizonyos energiát, összetartó erőt érzékelünk ott, illetve hogy Krisztus, mint fej összetart bennünket, tagokat. Ezt alátámasztja az egyik bibliai igever is: „aki a fej, a Krisztus. Az egész test az Ő hatására egybeilleszkedve és összefogva, a különféle kapcsolatok segítségével és minden egyes rész saját adottságának megfelelően működve gondoskodik önmaga növekedéséről, hogy épüljön szeretetben.” (Efézus 4,15b–16) Dietrich Bonhoeffer szerint: „A keresztyén közösség olyan közösség, amely Jézus Krisztus által és Jézus Krisztusban áll fenn ... A keresztyén közösség csak ebben áll!”² Mit is jelent ez pontosan? Azt, hogy Jézus Krisztus akaratából szükségünk van

egymás közösségére, valamint hogy egyedül Jézus Krisztus által tudunk egymásra találni, illetve, hogy Jézus Krisztusban Isten öröktől fogva kiválasztott és mindörökre egyesített bennünket, mint tagokat. A keresztyén közösségre úgy kell tekintenünk, mint Isten ajándékára, amelyért hálát kell adnunk Istennek a gyermekekkel együtt.³

EGYHÁZI ÉNEK AZ EGYHÁZBAN

A Szentírásban is látjuk a közösség fontosságát. Jézus Krisztus sem egy személynek, egyenként hirdette az evangéliumot, hanem egy-egy közösségnek, így alapvetően mi is közösségben/gyülekezetben gondolkodunk. A zene, valamint az éneklés közösségformáló ereje is köztudomású. A templomba összegyűlt gyülekezeti tagok az első közös énekléssel válnak gyülekezetté.⁴ A gyermekek az egyház tagjaiként vannak jelen, ez már eleve egy közös vonás bennük, hogy Isten kiválasztott népeként vannak jelen. Az ének, az ima, a gyülekezeti közösség tehát kell, szükséges, hiszen a ma embere, gyermeke ezt szükségérzetből is keresi. Felmerülhet bennünk a kérdés, hogy állami iskolákban miért járnak hit-és erkölcsstan órára a gyermekek. Előfordul, hogy azért, mert van egyfajta hiányérzetük, igénylik azt a közösséget, ahol egység van a gondolkodás és a lelkület terén is, ahol egyként gondolkodhatnak el az evangéliumról és egyként imádkozhatnak, énekelhetnek, dicsőíthetik Istenüket. Keresztyénként élni csak közösségben lehet. A gyülekezet egy élő rendszer, amely alrendszerek sokaságát foglalja magában. Nem egyforma mértékben, de mindenki kötődik valakihez. A közösség iránti igény

is megjelenik, mihelyt a közös tevékenység révén együttes élményben van részük. Az összetartozás tapasztalata pedig további motivációt jelent, ami pedig majd meghatározó lesz a későbbiekben. Az ember alapvetően társas lény, Arisztotelész volt tudomásunk szerint az első, aki megfogalmazta a társas befolyásolás, meggyőzés alapelveit. Noha ő mondta ki azt először, hogy az ember társas lény, bizonyára nem ő volt az első, aki ezt megfigyelte.⁵ Már a Szentírás első lapjain is olvasunk erről: „Nem jó az embernek egyedül lenni.” (1Móz 2,18) Hogy jön ide e gondolatokhoz az éneklés? A közösség fontosságát az éneklés által is ki tudjuk fejezni, mivel az énekek érzelmileg is hatnak a gyermekekre, így ezáltal a közösség iránti elköteleződést is meg tudjuk erősíteni.⁶ A közösségi kapcsolat egyik megélési formája tehát a közös éneklés. Kodály Zoltán szerint: „az ének felszabadít, bátorít, gátlásokból, féltékenységből kigyógyít. Koncentrál, testi-lelki diszpozícióban javít, munkára kedvet csinál, alkalmasabbá tesz, figyelemre-fegyelemre szoktat. Egész embert mozgat, nemcsak egy-egy részét. Fejleszti a közösségi érzést. Kifejleszti, csírájában minden emberben meglevő zeneérzékét, ezzel megadja a műveltség alapját, amivel ezután szebbé, gazdagabbá teszi egész életét.”⁷

Kodály is kiemelte a közösségben való éneklés fontosságát, mert az éneklés a közösségérzetet erősíti az egyénben, illetve az önkifejezésnek is egy része. Asztalos Andrea szerint: „a zene segíti az agy és a test együttműködését a hangok együtt-hangzására, és így a test önmaga egy kifejező eszközzé, hangszerré válik.”⁸ Mikor egy kórust hallunk énekelni, azt láthatjuk a kórustagokon, hogy egy cél motiválja őket:

a maguk hangszerükkel (egyéni, személyes hangjukkal) alkossanak egy közöset, ezzel felcsillantani valamit a zene szépségéből a közönség felé. A zene a harmónia, az ember egészségének, lelki egyensúlyának záloga, és gyógyításának legősibb eszköze. Valamilyen formában egész életünket betölti, át- és áthatja, tudatosan és külső, szándékunktól függetlenül megjelenő hangforrásként egyaránt.⁹ Mindenki a saját hangjával elárul magáról valamit, kifejezi ezzel magát, és valamelyest megosztja saját érzelmeit másokkal. Kis Médea Szabó Dezső szavait idézte: „A dal, az ének, a ritmus: az ember lényege, legbelsőbb élete, első megnyilatkozása. Előbb volt a dal, ének, ritmus s csak később: szavakra tördelt beszéd.”¹⁰ Az egyházi ének tulajdonképpen egyfajta emberi megnyilatkozás, emberi visszhang, emberi élmény kifejezése.¹¹ Személyiségünk legközvetlenebb kifejező eszköze a saját hangunk. Teljes mértékben egyéni, felcserélhetetlen. Elárul magunkról több dolgot, például, hogy most az adott helyzetben milyen lelki állapotban vagyunk. A másik hangjából kiderül számunkra az, hogy mi jellemzi a belső állapotát: elhiszi-e azt, amit énekel, kapcsolatot keres Istennel vagy éppen kerülni akarja. Az éneklés több, mint a pusztán emberi szó. Kimutatjuk ezáltal érzéseinket, pillanatnyi lelki állapotunkat, erőt közvetít. A zene az interperszonális képességeinket is jól fejleszti. Ha énekelünk, egyúttal belemerülünk önmagunkba és figyelünk a másokra. A gyermekek a közösségi éneklés közben nem azon fognak gondolkodni, hogy holnap mit fognak játszani, hiszen egyszerre nem lehet énekelni és gondolkodni. Kis Médea szerint: „Folyamatos belső dialógusaink, rossz lelkiismeretünk, véghez nem vitt szándéka-

ink, sérelmeink, reményeink és vágyaink az éneklés pillanatira lecsillapszanak.”¹² Amikor énekelünk, odahallgatunk önmagunkra és másokra, „csupa fül vagyunk”, mert ekkor testnek és léleknek a jelenben van dolga: dönteni, cselekedni, fejlődni.

A közös énekléssel a mi személyes hitvallásunkat is megosztjuk a másikkal. Maga az egyházi ének is hitvallássá válik, amelyet ha elhiszünk és szívből énekelünk, úgy válik a mi személyes hitvallásunkká. Czegle Imre szerint: „Az egyházi ének úgy lesz hitvallássá, ha a gyülekezet úgy veszi szájába, hogy annak tartalmára, gondolatára »igent« mond, ha nemcsak szájjal, de szíve teljességével is »benne van« az egyházi ének végső fokon akkor lesz hitvallássá, ha a Szentlélek munkálkodik.”¹³ Az egyének hitvallása összekapcsolódva a közösség hitvallásává válik, amely a közösség összetartását segíti elő.

A zenei „im-pro-visation” a közösség számára érdekesnek, újszerűnek tűnhet. Ezáltal a gyermekek azt tanulják meg, hogy miként bánjanak majd újszerű dolgokkal. A zenei rögtönzés során élményeknek, érzéseknek, belső állapotoknak keresünk kifejeződését. Jó élményem volt az, mikor egy gyermektáborban azt a feladatot kapták a kisikolások, hogy egy rövid aranymondást próbáljanak meg rögtönözve elénekelni. Mindenki más dallamot talált ki az aranymondásnak. Mikor az egyik gyermek elénekelte a saját dallammal ellátott aranymondását, akkor a közösség megismételte. Jó élményt nyújtott ez a gyermekeknek. Mi volt azokkal a gyermekekkel, akik esetleg hamisan énekeltek? Mindnyájan szocializálódunk valamiképp zeneileg, de azt gondolom, hogy azok, akik otthon nem énekeltek kisgyermekkorukban, vagy énekórára sem jártak, azok is meg

tudtak szólaltatni egy-két hangot. Nem kell ahhoz tehetségesnek lennünk, hogy akár egy hangon elénekeljünk egy rövid mondatot. A gyermektáborokhoz (de a hit-és erkölcsstan órákhoz is) kapcsolódóan lehetőségünk van úgy is kifejezni a közösség összetartást, hogy a születésnaposokat és a névnaposokat megünnepeljük és áldást kérünk rájuk egy énekkel (Úrnak szolgálai mindnyájan kezdetű ének). Ezzel kifejezzük számára, hogy ő mennyire fontos nekünk, és a közösségnek is fontos tagja.

KÖZÖSSÉGI ZENE TERÁPIA

A közösségi zenei terápiát is többen támogatják, közülük Gary Ansdellt emelem ki, aki a könyvében leírja azt, hogy a közös éneklés gyógyító hatással bír. A zeneterápiának az a célja, hogy a zenét vagy a zenei elemeket felhasználjuk annak érdekében, hogy jobban meg tudjunk nyílni, ez elősegíti a kommunikációt is, valamint hatást gyakorol a fizikai, az emocionális, a mentális, a szociális és kognitív területekre. A közös zenélésnek az a lényege, hogy egy kölcsönös, egyenrangú kapcsolat alakul ki a felek között, a figyelem és a másokra hangolódás fejlődik ezen a téren, valamint egy közös alkotás fog születni. Kialakul egyfajta érzelmi kötődés a tagok között. A közös éneklésben elő is lehet adni magunkat mások előtt, és elérhetjük, hogy elismertté váljunk az adott közösségben.¹⁴ Gyermekkorban az egyházi énekek és azok éneklése egyfajta kifejezőeszközök. A legtöbb bibliai igazság a gyermekek szívében az egyházi énekeken keresztül ver gyökeret. A gyermeknek a tudatos keresztyénsége az ilyen énekekből áll.

A legtöbb gyermek, főleg egy első osztályos gyermek ma már nem mer megszólalni egyedül egy osztály előtt, fél, hogy kinevetik, kicsúfolják, nehogy butaságot mondjon. Fogassy Judit szerint: „A közösség neki még egy nehéz fogalom, ugyanakkor a legtermészetesebb tény, mivel tudja, hogy sok mindent nem lehet egyedül csinálni, és hogy szükségünk van egymásra... lehet a közösségi életre nevelni.”¹⁵ Ha már az elején megtaníttjuk a gyermekeket egyházi énekeket énekelni, akkor ez rögzülni fog és e viselkedése által ki tudja fejezni mások számára, hogy ő is a közösség tagja. Az éneklést együtt teszik, egy közösségként vannak jelen benne és az éneklés közösséggé is formálja őket. Egy közösség énekeinek megváltoztatásával megváltozik a közösség egész élete.¹⁶ Ezt valószínűleg a második osztályos gyermek már megtapasztalhatta. Az elsős és a másodikos gyermek sok mindenben hasonlít egymásra, de ez utóbbi már többet tud a közösséghez tartozás jó ízéből, viszont ő is még nagyon fogékony az újdonságokra és a számára elérhető és érdekes dolgokra. Az ő korukra amúgy is jellemző az átpártolás, a család mellett fontossá kezd válni az osztálytársak és a barátok szerepe, valamint a közösséghez tartozás az életükben.

A KÖZÖS ÉNEKLÉS HATÁSAI

Ugyanakkor az éneklés felszabadító hatással is van a gyermekekre. Gyökössy Endre szerint: „Az énekek felszabadító és gátakat ledöntő hatása van az éneklőre és az éneket hallgatóra egyaránt.”¹⁷ A közös éneklés a következőt fejezi ki: bekapcsolódtam a mellettem, a mögöttem és az előttem lévő éle-

tébe, örömébe, hitébe, várakozásába, vagyis közösségébe. Aki direkt nem énekel, az azt fejezi ki, hogy nem akar annak a közösségnek vagy egy részének a tagjává válni.¹⁸ Az első osztályos gyermek megszólalni nem mer, de énekelni igen. Azt gondolom, hogy az éneklés egy közösségben élményt is nyújt az egyénnek, és bátorít a felszólásra is. Saját tapasztalatom az, hogy az első osztályos gyermekek mindegyike szívesen énekel, de egyedül megszólalni már csak egy két gyermek mer. Többször előfordul az, hogy a gyermek nagyon zárkózott mind a tanár mind a társai felé, akár természeténél fogva vagy valamilyen félelem váltja ki nála ezt. Gyökössy Endre szerint: „Az éneklés egybekapcsolódás, egybehangelődés, »szimfónia«, ilyen »szimfóniában« kettőnek vagy háromnak ígéri az Úr, hogy ott van közöttük.”¹⁹ Ezt alátámasztja az egyik bibliai igeveris is: „Mert ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben: ott vagyok közöttük” (Mt 18,19). Amikor a közösség Istent magasztalja énekével, akkor a világ előtt együttesen megvallják azt, hogy ők a Teremtőhöz, a Szabadító Úrhoz tartoznak mindnyájan, ez pedig boldoggá teszi a dicsőítésben résztvevő embert.²⁰

Bonhoeffer a zsoltárok imádkozásánál megjegyzi, hogy azokat jó ha közösségben imádkozzuk, énekeljük. Ezt azzal támasztja alá, hogy a hívő emberek különbözőek, de ezek a zsoltárok az összetartozásukat erősítik, mert ugyanazt kérik imádságban.²¹ Az ősegyház és a ma egyháza is ugyanazt kéri Istentől, ezért van az, hogy a régi énekek, mint egyfajta ősi imádságok eleve a nagy egyházunk egységét is kifejezik. Isten népének századok és kontinensek feletti összetartozását adják tudtul.

Az istentiszteleti közösségben való aktív részvétel érdekében is meg kell ismertetni a gyermekekkel a református életkincs törzsanyagát, különösen is a százötven zsoltárból a leginkább használtakat. Boross Géza könyvében több zsoltárt is felsorol, azok közül én néhányat emelek ki: 1, 23, 25, 42, 65, 66, 89, 90, 105, 150.²² Ezekből a zsoltárokból azt is megtanulják a gyermekek, hogy hogyan lehet közösségben imádkozni. Bonhoeffer szerint: „Krisztus teste imádkozik, s én, mint egyén, belátom, hogy saját imám csak apró töredéke a gyülekezet egész imádságának. Megtanulok együtt imádkozni Krisztus testével.”²³ Ezeket a zsoltárokat pedig közösségként elsősorban énekszóval célszerű imádkozni. A gyermeknek meg kell tanulnia jól és szépen énekelni, valamint ismernie kell az egyházi énekeket ahhoz, hogy jól be tudjon majd kapcsolódni később a gyülekezet életébe, közösségébe. Azt szokták mondani, hogy mindent gyermekkorban kell elkezdni, az egyházi énekek éneklésére is ez vonatkozik.

Az énekek olyan hittapasztalatokat tükröznek vissza, amilyenek a hívők közösségében lelhetőek fel. Szabó Géza szerint: „Az ének mindig gyülekezetszerű.”²⁴ Ez azt jelenti, hogy az ének az embereket azok közösségébe vonja be, akik azt a gyülekezeti együttléten szokták énekelni.

A közös éneklés a hittapasztalatok megosztását is jelenti. Kis Médea szerint: „A közösségnek szüksége van arra, hogy elengedje korábbi nézőpontjait és belső változásnak tegye ki magát. Ha soha nem kapnak alkalmat arra, hogy hitüknek szabad kifejezést adjanak, kreatív karizmáik szabad cselekvési teret találjanak, akkor befogadó készségük is elcsökevényesedik, lelki érzé-

kenységük lassan elhal.”²⁵ Vagyis az éneklés egyben biztonyságtétel is.

A közös éneklés úgynevezett flow élményt is biztosíthat. Csíkszentmihályi Mihály beszélt a tökéletes „flow”-ról, azaz áramlatról. Véleménye szerint bármilyen tevékenység okozhat „különleges” élményt az embernek, ami egyszerre vált ki sikerességet és megelégedettséget, és kíván belemerülést és koncentrációt. Tipikusan ilyen érzéseket kiváltó tevékenység az éneklés, a táncolás, a vallási szertartáson való részvétel.²⁶ Vagyis flow élményt azért okozhat a közös éneklés, mert az ember ebben teljesen elmerül, átéli azt, amit énekel, örömmel töltődik fel, abban teljesen feloldódik, minden más elrepül mellette. A tökéletes élmény feltétele a zenére figyelés. Ezt az érzést többen is kutatták, Maslow ezt csúcslélménynek nevezi, amikor az ember kilép a jelenből, és boldog eksztatikus állapotba kerül. Emellett ő az önértékelés módosulását emeli ki, és a zenének nagy jelentőséget tulajdonít az átélés létrejöttében.²⁷

Lehet-e egyedül énekelni a zsoltárokat, dicséreteket? Megállapíthatjuk, hogy igen, de ha egyedül is énekeljük, még akkor is egy közösség tagjaiként tesszük. Imre Lajos szerint: „Az ének mindig gyülekezeti jellegű, még akkor is, mikor a hívő magános istentiszteletében használja, tulajdonképpen a közösségben használja, mert az éneklés bekapcsolja azok közösségébe, akik azt az éneket énekelni szokták, s akik az egyház közössége, azt elfogadták és saját hitük és életük tapasztalatai kifejezése gyanánt ismerték fel.”²⁸ Vagyis bátoríthatjuk a gyermekeket arra, hogy otthonaikban is nyugodtan énekeljék a tanult egyházi énekeket akár egyedül akár szüleikkel együtt,

így is bekapcsolódnak a közösség (az egyház) életébe. Ha ennek tudatában énekelünk, akkor megtapasztalhatjuk azt, hogy a közösség minden egyes tagja Isten rendelkezésére bocsátja magát, együtt várnak valamit Istentől, a közösség minden egyes tagja úgy fog onnan távozni, hogy a friss belső történések nyomait fogják magukon viselni.

ÖSSZEGZÉS

Összefoglalva, az egyházi énekeknek közösségformáló ereje van, mert azok Krisztusban egygé formálnak bennünket. Az éneklés által saját magunkat adjuk hozzá a közösséghez, hiszen saját hangunk egyedi, és máshoz nem hasonlítható. A közös éneklésnek felszabadító hatása van, amely azt eredményezi, hogy könnyebben megtudunk nyílni és könnyebben részt tudunk

venni a közösség életében. A közös éneklés azért is közösségformáló tevékenység, mert azzal saját és közösségünk bizonygatótételét fogalmazzuk meg. Továbbá, az egyház életébe is bekapcsolódunk ezáltal. Végül pedig, számos pozitív hatása is van még ezeken kívül: félelmet old fel, bátorít, erőt ad, a védelem érzetét kelti. Az éneklés közösséget formál, szocializál. Az együtt jól énekelni tudók alkotnak: azok, akiknek hasonló a bio- és pszichoritmusuk, akik kommunikálni is képesek egymással és el tudnak hallgatni, amikor éppen az szükséges – mert a zene nemcsak hangzó, de néma jelenség is, ha a szünetekre gondolunk – alkotási tevékenységet végeznek. A csoport/osztály együtt énekel, együtt fejez ki érzelmeket, együtt sír és nevet, egyszerre disszonáns és oldja fel azt, harmonizál. Az éneklés összeforrasztja, összetartja az embereket, akik remélhetőleg az éneklésen kívül is fognak egymással törődni.

- ¹ Fodorné Nagy Sarolta: *A katechézis kommunikációs problémái*, Budapest, Kálvin, 1996, 42–48.
- ² Dietrich Bonhoeffer: *Közösségben*, Budapest, Harmat, 2013, 11.
- ³ Bonhoeffer: *Közösségben*, 19.
- ⁴ *Egyházi ének a hitoktató és gyülekezeti munkásképző számára*, szerző nincs feltüntetve, 1.
- ⁵ Elliot Aronson: *A társas lény*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1980, 23.
- ⁶ Fogassy Judit: *Katekéták* kézikönyve, Budapest, Az Apostoli Szentzség Könyvkiadója, 2002, 41.
- ⁷ <http://www.parlando.hu/2014/2014-2/2014-2-04-Asztalos.htm> (Utolsó letöltés: 2018.11.22.)
- ⁸ <http://www.parlando.hu/2014/2014-2/2014-2-04-Asztalos.htm> (Utolsó letöltés: 2018.11.22.)
- ⁹ Katona Gáborné: *Zene és egészség*, in: Ének-zene nevelés, Budapest, Trezor, 2004, 35.
- ¹⁰ Kis Médea: *Istendicsőítés énekkel és étellel*, Budapest, Kálvin, 2012, 223.
- ¹¹ Czegléd Sándor: *Katechetika*, Debrecen, Debreceni Református Theológiai Akadémia jegyzetkészítő irodája 1958, 55.
- ¹² Kis: *Istendicsőítés énekkel és étellel*, 169.
- ¹³ Czeglé Imre: *Az egyházi ének teológiai kérdései*, Sárospatak, Sárospataki Református Kollégium, 1998, 119.
- ¹⁴ Gary Ansdell – Mercedes Pavlicevic: *Community Music Therapy*, London, Jessica Kingsley Publishers, 2004, 198.
- ¹⁵ Fogassy: *Katekéták* kézikönyve, 73.
- ¹⁶ Czegléd: *Katechetika II*, 21.
- ¹⁷ Gyökössi Endre: *Hogyan tartsunk gyermek bibliórát?*, Budapest, Kálvin, 1993, 31.
- ¹⁸ Uo., 31
- ¹⁹ Gyökössi: *Hogyan tartsunk gyermek bibliórát?*, 32.
- ²⁰ Kis: *Istendicsőítés énekkel és étellel*, 57.
- ²¹ Dietrich Bonhoeffer: *A Szentírás imádságos könyve*, Kolozsvár, Koinónia, 2002, 19.
- ²² Boross Géza: *Bevezetés a valláspedagógiába*, Budapest, Ráday Nyomda, 1996, 145.
- ²³ Bonhoeffer: *Közösségben*, 39.
- ²⁴ Szabó Géza: *Katechetika*, Budapest, Budapesti Református Theológiai Akadémia, 1966/67, 52.
- ²⁵ Kis: *Istendicsőítés énekkel és étellel*, 144.
- ²⁶ http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/esztetika_tap_alap/11_a_flow_lmny.html (Utolsó letöltés: 2018. január 4.)
- ²⁷ Kis: *Istendicsőítés énekkel és étellel*, 193.
- ²⁸ Imre Lajos: *Katechetika*, Budapest, Magyar Református Egyház, 1942, 220.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

- ANSDELL, Gary – PAVLICEVIC Mercedes: *Community Music Therapy*, London, Jessica Kingsley Publishers, 2004.
- ARONSON, Elliot: *A társas lény*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1980.
- BOROSS Géza: *Bevezetés a valláspedagógiába*, Budapest, Ráday Nyomda, 1996.
- CZEGLE Imre: *Az egyházi ének teológiai kérdései*, Sárospatak, Sárospataki Református Kollégium, 1998.
- CZEGLÉDY Sándor: *Katechetika*, Debrecen, Debreceni Református Theológiai Akadémia jegyzetkészítő irodája, 1958.
- DIETRICH, Bonhoeffer: *A Szentírás imádságos könyve*, Kolozsvár, Koinónia, 2002.
- DIETRICH, Bonhoeffer: *Közösségben*, Budapest, Harmat, 2013.
- Egyházi ének a hitoktató és gyülekezeti munkásképző számára*, (kézirat), Budapest, Ráday Könyvtár, szerző és évszám nincs feltüntetve.
- FODORNÉ Nagy Sarolta: *A katechézis kommunikációs problémái*, Budapest, Kálvin, 1996.
- FOGASSY Judit: *Katekéták* kézikönyve, Budapest, Az Apostoli Szentzség Könyvkiadója, 2002.
- GYÖKÖSSY Endre: *Hogyan tartsunk gyermek bibliórát?*, Budapest, Kálvin, 1993.
- http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/esztetika_tap_alap/11_a_flow_lmny.html (Utolsó letöltés: 2018.11.22.)
- <http://www.parlando.hu/2014/2014-2/2014-2-04-Asztalos.htm> (Utolsó letöltés: 2018.11.22.)
- IMRE Lajos: *Katechetika*, Budapest, Magyar Református Egyház, 1942.
- KATONA Gáborné: *Zene és egészség*, in: Ének-zene nevelés, Budapest, Trezor, 2004, 35-44.
- KIS Médea: *Istendicsőítés énekkel és étellel*, Budapest, Kálvin, 2012.
- SZABÓ Géza: *Katechetika*, Budapest, Budapesti Református Theológiai Akadémia, 1966/67.

Műhely

VARGA MELINDA

BIBLIAI KÖNYVEKRŐL KÉPEKBEN

Mindig izgalmas kaland műalkotásokat nézegetni gyerekekkel. Ha célunk nem elsősorban művészettörténeti ismeretek átadása, akkor hagyni kell a diákokat gondolkodni a látottakon. Komoly meglepetésekkel szolgálhatnak. Gyakran éreznek rá olyan információra is, ami kulturálisan kapcsolódik a témához. A műalkotások hagyományosan a meditáció eszközei. Egy kép nem olyan pontos és tiszta üzenet, mint a tankönyvek szövegei. Ha meggondoljuk, egy jó szöveg is elgondolkodtató, és azért olvassuk el újra és újra, mert mindig mást mond. Egy jó kép is ilyen. Fontos, hogy csak azokkal a műalkotásokkal dolgozzunk, amelyek nekünk is fontosak. Ami nem mozdít meg bennünk semmit, azt talán még mi sem értjük, úgy pedig lehetetlen megítélni a tanulók ráérzésének helyességét.

Az alkotásokról való beszélgetés során ne azt tanítsuk meg a diákoknak, hogy mi mit gondolunk a képről, hanem őket hallgassuk meg. Általában érdemes megkérdezni a gyerekektől, hogy milyen embert látunk a képen. Gazdagot, szegényt? Boldogot vagy szenvedőt? Gonoszat vagy jót? Ilyen egyszerű kérdéseket még azelőtt meg lehet vitatni, hogy ismertettük volna a vonatkozó történetet. Ha választ kapunk, kérjük meg

őket, hogy indokolják meg a véleményüket. El kell fogadnunk a válaszukat, amennyiben nem szándékosan blaszfémikusak. Emlékszem egy elég tipikus beszélgetésre, amikor a téma *Krisztus szombaton gyógyít a templomban* volt. Én óra elején megmutattam Rottluffnak a Farizeusok című képét.¹

A következő beszélgetés zajlott:

Tanár: Szerintetek kik ezek az emberek?

Gyerekek: Ezen nincsenek emberek!

– De vannak, én látom!

– Hol?

– Itt a szakálla!

– Tényleg!

Tanár: Mit gondoltok, kedvesek, vagy gorbák?

Gyerekek: Gonoszok!

Tanár: Miből gondolod?

Gyerekek: Mert szakálluk van!

Tanár: Akkor a Mikulás is gonosz?

Gyerekek: Nem, annak nem ilyen a szakállá!

Tanár: Miért, ezek milyen szakállak?

Gyerekek: Szúrósak. A szemük meg hegyes.

Miután elmondtam a történetet, felépítettük a templomot a teremben található kácatokból, majd bábokat készítettünk hozzá. A farizeusokat a műalkotás alapján készült

bábbal jelenítették meg a gyerekek a dramatizálás során, holott én ezt nem kértem tőlük.

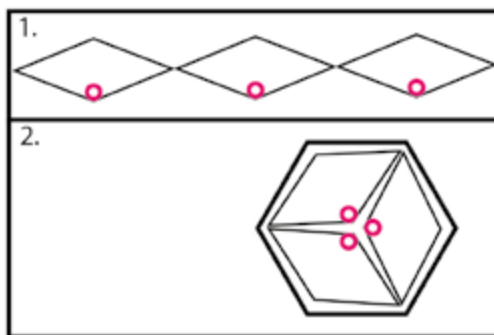
Sokat tud segíteni egy kép az előzetes tudás felmérésében. Ha azonnal felismernek egy jelenetet, vagy akár beszélni is tudnak róla, akkor egészen más mélységeket lehet velük bejárni a történetben. Megpróbálhatják elmondani, szerintük mi zajlik a képen. Az első ilyen alkalmakkor bizalmatlan hallgatásra számítsunk, mert a gyerekek jelentős része megszokta, hogy bemagolt konzerv választat várunk tőlük, és nem valódi véleménynyilvánítást. El kell hinniük, hogy bizonyos dolgokban tét nélkül tévedhetnek, a műalkotásokról való vélekedés pedig éppen ilyen. Ha én magam végig gondolom a Mona Lisával való viszonyomat: óvodás koromban (ez valami ős gyönyörűség), kamaszként (utálom Leonardót, unalmas a tökéletességével), és felnőttként (szeretem, mert abban a képben egy univerzum van). Persze vizsgákon azt mondtam, amit a tanár elvárt, de őt nem is érdekelte az én lelkem épülése. Ha állandó csoportokat tanítunk évekig, be lehet nekik vinni hetedikben azt a képet, amit évekkorábban már láttak. Lehet, hogy emlékeznek rá, de a véleményüket másként fogalmazzák meg, ez pedig nekünk információ.

A képekkel játszani is lehet:

Történet kocka – műalkotások részleteinek felhasználásával. Bibliai szereplőket ragasztunk egy kocka oldalaira. Dobunk kettőt, majd meg kell határozni a két kidobott személy közötti viszonyt. Vagy: el kell mondani, hogyan találkoztak a történetben stb.

Precízebb tervezést igényel, de nem lehetetlen: kaleidocycle készítése.² A képek a pörgetés során csak sorban válnak láthatóvá. Összesen négy képet illeszthetünk

a rombuszok helyére. Ha kész, akkor már csak nyomtatni kell. Egyet el kell készíteni az órára, mert különben nehéz elmagyarázni a gyerekeknek, hogy miért is hajtogatjuk annyit ezt a papírt. Ha elkészültek, meséljék el a történetet a kaleidocycle segítségével!

Egy kép egy sor (1). Ki kell nyomtatni a linken található hálót, majd a rombuszokból egyet sablonnak kartonra másolunk. Megfelelő méretben kinyomtatott képből kivágunk egy hatszöget – ez lesz a kaleidocycle egyik lapja, és a sablonunkkal 3 felé osztjuk (2), majd a darabokat a hálóba ragasztjuk. A rombuszok alsó sarka fog a forgatás során középre kerülni. Erre kell ügyelni a beragasztásnál. A képek közepéből ki fog esni egy darab, de ha nem lényeges részlet, akkor nem fogja zavarni az élményt.

Kirakós – különösen, ha a kép részleteire szeretnénk felhívni a gyerekek figyelmét, pl. Vermeer A gyöngymérő nő című képénél, melyen a legújabb kutatások alapján nem egy kereskedő pénzeszórázó felesége van, hanem bűnbánatot tartó ember, aki számba veszi a földi hívságokat. Miután elkészültek a képek, megbeszélhetjük a következőket. Mely tárgyak jelenítik meg a földi kincseket? Mi utal a képen az élet mulandóságára? Miért van elsötétítve az ablak? Mit ábrázol a

falkép a hölgy mögött? Mit tudunk kiolvasni a nő arcából?...stb.³

Ha két képpel szeretnénk szemléltetni – pl. ellentéteket, vagy azonos dologra vonatkozó szimbólumokat – legyezőhajtott papírra lehet felragasztani váltva a méretre nyomtatott képek csíkjait. Ötödik osztályos gyerekek már tudnak bánni a vonalzóval. Nekik kell kimérni, hogy hol hajtják a legyezőt, és ugyanolyan szélesre vágják a reprodukciókat. Ha felragasztották és meghajtották, akkor lesz a legyezőnek olyan nézete, amikor csak az egyik kép látszódik, illetve olyan nézete is lesz, amikor csak a másik kép látható. Fogalmazzák meg a kettő közötti összefüggést! (A képen Incze Mózes: Agnus Dei és Varga Melinda: A szegek című munkája látható.)

A képgyűjteményben igyekeztem a legkisebbekre gondolni, de van néhány olyan

alkotás, ami témájában, esetleg kidolgozottságában is felzakkathatja őket. A bibliai történetek bővelkednek a nem gyerekek elé szánt borzalmakban. Tapasztalatom szerint az absztrakció ilyenkor segítségünkre lehet, de figyelembe kell vennünk a gyerekek szimbolikus gondolkodásának fejlődését. Óvodások könnyedén el tudják képzelni, hogy egy bárány nem egyszerűen jószág, hanem Krisztus áldozatát jelképezi, amit a kereszt-halálban vállalt értünk. (Incze Mózes: Agnus Dei). A képeket teljes valóságként élik meg, tehát ha egy történetet több jelenetben szeretnénk megmutatni nekik, fontos, hogy a szereplőket minden jelenetben azonosítani tudják. (Most akkor Éva szőke vagy barna?)

Nyolctól tizenkét éves korig a gyerekek jelentős része szívesebben gondolkodik realitásokban, kialakulóban van a kritikai érzékük, és gyakran nem érzik, ha megsér-

tenek valakit, esetleg tiszteletlenül beszélnek. A társadalmi szertartások mibenlétét is ilyenkor kellene megtanulniuk. Ennek a tudásnak a hiányosságait feltétlenül be kell építeni az óratervezésbe. Például azt tudják már, hogy nem mutatkozunk egymás előtt ruhátlanul, ezért zavarja őket Káin és Ábel meztelensége. Agnus Dei-t pedig egyszerűen „birkának” minősíthetik, ha a történetről való tudásuk nem elég mély.

Tizenkét éves kor fölött ismét képessé válnak a szimbolikus gondolkodásra, de immár új dimenzióban. Gondolkodásuk absztrakt lesz, már nem is annyira igénylik a képeket (a könyveik sem feltétlenül illusztráltak), de jól lehet mozgósítani őket vele. Képesek elfogadni, ha Káin az egyik képen szakállas, a következő jelenetben viszont nem az, mert tisztában vannak azzal, hogy mindkettő pusztán alkotás, gondolkodó emberek műve, és nem a múltba nyitott ablakon lestünk be.

HÁTTÉRINFORMÁCIÓK A KÉPEKHEZ

Végül fontos, hogy nézzünk utána a használni kívánt kép művészettörténeti vonatkozásainak. Ezekhez a következő szak-

mai anyagokat ajánlom (Utolsó letöltés: 2018.11.22.):

- <http://www.biblia.hu/muveszet/muveszet.htm>
- <http://enciklopedia.fazekas.hu/tarsmuv/biblia.htm>
- <http://www.muvtori.hu/temakorok.php#1>
- Reisinger János: A Biblia a magyar képzőművészetben, Oltalom alapítvány
- Szabó Attila: Őszövség a művészetekben, BIK Könyvkiadó

A GYAKORLATBAN: KÉPGYŰJTEMÉNY BIBLIAI TÖRTÉNETEKHEZ

A művészettörténet rengeteg bibliai témájú képe közül álljon itt egy gyűjtemény azokhoz a történetekhez, amelyeket leggyakrabban mondunk el a gyerekeknek. Többnyire olyan alkotókat válogattam itt össze, akiknek jelentős mennyiségű szakrális alkotása van. Mivel a képek nagy része szerzői jogi védelem alatt áll, ezért az alábbi gyűjteményben a képek megtekintését szolgáló linkek találhatóak.

Bibliai ige/ téma	Szerző, cím, megjegyzés	Korosztály	Linkgyűjtemény
1Móz 1,1–31	William Blake: Isten megteremt a világminőségét	12 éves kor fölött javasolt.	https://hu.pinterest.com/pin/407153622537075412/?lp=true
1Móz 1,20–25	Szalay Lajos: Az állatok megteremtése	Minden korosztálynak ajánlott.	http://biblia.hu/a_biblia_a_magyar_kepzomuveszetben/az_allatok_teremtese
1Móz 3,17–19	Zichy Mihály: az ember tragédiája	12 éves kor fölött ajánlott.	http://rezkarcfitness.blogspot.com/2011/11/zichy-mihaly-az-ember-tragediaja.html
1Móz 3,17–24	Kass János: Ádám – Az ember tragédiája	12 éves kor fölött ajánlott.	https://www.rovart.com/hu/kass-janos-tragediaja_565
1Móz 4,1–5	Hegedűs László: Káin és Ábel áldozata	Nehéz téma, ezért 3. osztálytól felfelé javasolt.	http://biblia.hu/a_biblia_a_magyar_kepzomuveszetben/kain_es_abel_aldozata Képiségében alkalmas lenne minden korosztálynak, de maga a bibliai történet nem javasolt 9 éves kor alatt.
1Móz 4,6–8	Tiziano: Káin és Ábel	Nehéz téma. 3. osztály fölött ajánlott.	http://pszeudo.hu/view.php?cid=165_bun_kepekben Képiségében alkalmas lenne minden korosztálynak, de maga a bibliai történet nem javasolt 9 éves kor alatt.
1Móz 4,9–16	Zichy Mihály: Káin és Ábel	Nehéz téma. 3. osztály fölött ajánlott.	http://www.nyitottszemmel.hu/cikk/kultura/zichy-mihaly-kain-es-abel-1846-298 Képiségében alkalmas lenne minden korosztálynak, de maga a bibliai történet nem javasolt 9 éves kor alatt.
1Móz 4,9–16	Camille Felix Bellanger: Ábel	Nehéz téma. 3. osztály fölött ajánlott.	Ábel https://www.thegreatcoursesplus.com/the-old-testament Képiségében alkalmas lenne minden korosztálynak, de maga a bibliai történet nem javasolt 9 éves kor alatt.
1Móz 7,1–16	Flamand mester: Noé bárkája előtt	12 éves korig ajánlott.	http://gandomzan.blogfa.com/post/4090
1Móz 7,17–24	Michelangelo: Özönvíz, a Sixtus kápolna mennyezetéről	8 éves kor fölött ajánlott.	http://swiatwplaw.pl/2016/07/18/biblia-plywanie-w-starym-testamencie/
1Móz 19,1–29	Kondor Béla: Az angyal megjelenik Lótnak	8 éves kor alatt és 12 éves kor fölött ajánlott.	https://ligetmuhely.com/liget/jamborne-balog-tunde-mint-a-repulok/
1Móz 22,1–14	Caravaggio: Izsák feláldozása	Nehéz téma. 12 éves kor fölött ajánlott.	https://fi.wikipedia.org/wiki/Tiedosto:Michelangelo_Merisi_da_Caravaggio_-_The_Sacrifice_of_Isaac_-_WGA04202.jpg Képiségében alkalmas lenne minden korosztálynak, de maga a bibliai történet nem javasolt 12 éves kor alatt.
1Móz 27,1–41	Nicolas - Guy Brenet: Izsák megáldja Jákobot	Minden korosztálynak ajánlott.	https://fineartamerica.com/featured/isaac-blessing-jacob-nicolas-guy-brenet.html?product=art-print
1Móz 28,10–22	Gauguin: Jákob harca az angyallal	8 éves kor alatt és 12 éves kor felett ajánlott.	https://artanddesigninspiration.com/from-stockbroker-to-artist-paul-gauguin/
1Móz 37,12–36	Ferenczy Károly: Józsefet eladják testvérei	Minden korosztálynak ajánlott.	https://artmargok.wordpress.com/category/ferenczy-karoly/
1Móz 39,7–23	József és Potifárné	Minden korosztálynak ajánlott.	https://de.wikipedia.org/wiki/Datei:Joseph_and_Potiphar%27s_wife_-_J._Kuhn-Regnier_1910.jpg
1Móz 39,12–45,15	Ghiberti: József és testvérei a firenzei	Minden korosztálynak ajánlott.	https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lorenzo_ghiberti_porta_del_paradiso_1425-52_06_giuseppe.JPG Egy képben három jelenet a történetből.

2Móz 1,1–18,27	Botticelli: Jelenetek Mózes életéből	Minden korosztálynak ajánlott.	http://www.irodalmiradio.hu/femis/muveszetek/4muveszek/b_menu/boticelli/mozes.htm
2Móz 14,15–31	Mátrai Erik: A Vörös – tenger kettéválasztása	8 éves kor fölött ajánlott.	https://acbgaleria.hu/muveszek/matrai_erik.13.html?pageid=272
2Móz 32,1–14	Emil Nolde: Tánc az aranyborjú körül	Minden korosztálynak ajánlott.	https://kunstvenstMózs.com/2011/09/28/canon-van-de-moderne-kunst-emil-nolde/
2Móz 34,1–35	Kass János: Az Úr kegyelme	Minden korosztálynak ajánlott.	http://rezkarcfitness.blogspot.com/2010/03/kass-janos-kepek-az-otestamentumbol.html
			Mózes a kőtáblákkal.
Mózes személye	Michelangelo: Mózes	Minden korosztálynak ajánlott.	<p>https://gnlszinfolt.blog.hu/2017/02/13/michelangelo_mozese_a_regi_fenyev-el_ragyog</p> <p>Michelangelo körültekintően bánt a szimbólumokkal. Komoly kritikát fogalmaz meg a katolikus egyházzal szemben. Mózes kezében ott vannak a kőtáblák. Azt a pillanatot örökítette meg a mester, amikor Mózes észreveszi az aranyborjút. Michelangelo eredetileg az oltár felé fordította Mózes tekintetét, ezzel emelve ki a klérus jelentőségét. Sokan mondják, hogy rosszul van kifaragva a szobor, mert hiányzik belőle – tudnak valamit, de nem látnak. Michelangelo megváltoztatta Mózes mozdulatát, mintha az oltár maga az aranyborjú volna, amitől csalódotan, dühösen elfordul. Mivel II. Gyula síremlékén van még néhány hasonlóan egyértelmű kritikai utalás, Michelangelo nem érezte biztonságban magát, ezért kezdte el diktálni az önéletrajzi írását, abban megváltoztatva a kifaragott tárgyakat. Így lett a koszorúból virágcsokor, a mécsesből tükör. 500 éven keresztül működött a trükk. Mindenki fontosabbnak tartotta az írást, mint amit lát.</p>
1Sám 17,1–54	Bernini: Dávid	Minden korosztálynak ajánlott.	https://arthistoryoftheday.wordpress.com/2011/08/13/gianlorenzo-bernini-david-1623/
1Sám 17,48–51	Caravaggio: Dávid és Góliát	12 éves kor fölött ajánlott.	https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_paintings_by_Caravaggio#/media/File:David_and_Goliath_by_Caravaggio.jpg
2Sám 5,1–5	Marc Chagall: Dávid király	Minden korosztálynak ajánlott.	http://www.muvtori.hu/lecke.php?muld=9
1Kir 3,16–28	Raffaello Santi: Salamon ítélete	A téma miatt 10 éves kor fölött ajánlott.	http://www.famous-painters.org/Raphael/The-Judgment-of-Solomon.shtml
2Kir 2,7–13	Giovanni Battista Piazzetta: Illés	Minden korosztálynak ajánlott.	http://biblia.hu/az_oszovetseg_a_muveszetekben/illes_profeta
Dán 6,1–27	Rembrandt: Dániel	Minden korosztálynak ajánlott.	http://angelgabriel.blogspot.com/2005/02/chapel-of-saint-gabriel_16.html
Jónás könyve	Ismeretlen mester: Jónás története (iniciálé)	Minden korosztálynak ajánlott.	https://www.compagnie-skowies.com/Le-livre-de-Jonas-un-texte-fondateur.html
Jónás könyve	Gyulai Líviusz: Jónás Könyve	Minden korosztálynak ajánlott.	http://keptar.oszk.hu/html/kepoldal/index.phtml?id=26183
Lk 1,26–38	Simone Martini: Angyali üdvözet	Minden korosztálynak ajánlott.	https://artmargok.wordpress.com/2013/05/19/simone-martini-es-lippo-memi-angyali-udvozet/
Lk 1,39–45	M.S. mester: Vizitáció	Minden korosztálynak ajánlott.	https://hu.wikipedia.org/wiki/M_S_mester
Lk 2,8–20	Murillo: Pásztorok imádása	Minden korosztálynak ajánlott.	http://www.irodalmiradio.hu/femis/muveszetek/4muveszek/m_menu/murillo/o6murilo.htm
Mt 2,1–12	Edward Brune – Jones: Királyok imádása	Minden korosztálynak ajánlott.	https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Edward_Burne-Jones_-_The_Adoration_of_the_Magi_-_Google_Art_Project.jpg

Mt 2,13–15	Edwin Longsden Long: Anno Domini (Mennékülés Egyiptomba)	Minden korosztálynak ajánlott.	https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Edwin_Longsden_Long_-_Anno_Domini.jpg
Apokrif	Georges de la Tour: József az ács	Minden korosztálynak ajánlott.	http://www.adorans.hu/node/963
Lk 4,41–52	Rembrandt: Krisztus a templomban	Minden korosztálynak ajánlott.	https://www.topofart.com/artists/Rembrandt/art-reproduction/8417/The-Twelve-Year-Old-Jesus-in-Front-of-the-Scribes.php
Mt 4,13–17	Andrea Pisano: A firenzei Battistero első bronzkapuja: Krisztus keresztelkedése	Minden korosztálynak ajánlott.	https://www.bluffton.edu/homepages/facstaff/sullivanm/italy/florence/pisano-south/0020n010.jpg
Jn 2,1–11	Veronese: Kánai menyegző	Minden korosztálynak ajánlott.	http://www.muvtori.hu/lecke.php?muld=86
Mt 14,22–33	Philipp Otto Runge: Péter a vízen jár	Minden korosztálynak ajánlott.	https://hallowedground.wordpress.com/2008/01/26/artistic-miscellany-ii/
Jn 3,13–22	El Greco: Krisztus kiúzi a kufárokat a templomból	Minden korosztálynak ajánlott.	https://www.frick.org/exhibitions/past/2014/el_greco_frick
Mk 6,30–44 és Mk 8,1–10	Mártai Erik: Csodálatos kenyérszaporítás	12 éves kor felett ajánlott.	http://www.kortaronline.hu/vizual/arch-ars-sacra-2.html
Lk 15,11–32	Rembrandt: A tékozló fiú	Minden korosztálynak ajánlott.	http://www.mindennapi.hu/cikk/isteni-muvek/rembrandt-van-rijn-a-tekozlo-fiu-hazaterese/2011-01-22/1254
Mt 5,1–7,29	Brueghel: A hegyi beszéd	Minden korosztálynak ajánlott.	https://www.pieter-bruegel-the-elder.org/A-Landscape-With-Saint-John-The-Baptist-Preaching.html
Jn 13,1–11	Ford Madox Brown: Krisztus megmossa az apostolok lábát	Minden korosztálynak ajánlott.	http://www.biblia.hu/muv_jkm/jkm_37.htm
Jn 19,17–22	El Greco: Krisztus a kereszttel	9 év fölött ajánlott.	http://www.keresztenymagyarorszag.hu/kepgaleria/9/41&pic=1061&start=0
Jn 18,28–40	Munkácsy Mihály: Krisztus Pilátus előtt	9 év fölött ajánlott.	http://mek.oszk.hu/01300/01358/html/elemzes.htm
Jn 19,5–7	Munkácsy Mihály: Ecce Homo	9 év fölött ajánlott.	https://nepszava.hu/1006381_ecce-homo
Jn 19,17–22	Munkácsy Mihály: Golgota	9 év fölött ajánlott.	https://24.hu/kultura/2018/05/24/oriasi-fordulat-a-golgota-perben/
Jn 19,23–24	William Blake: Kockát vetnek Krisztus ruháira	9 év fölött ajánlott.	https://www.amazon.com/Soldiers-Casting-Christ's-Garments-William/dp/B07DBB7D3V
Jn 19,28–37	Kondor Béla: Feszület	9 év fölött ajánlott.	https://www.rovart.com/hu/keresztok_2386
Jn 19,38–42	Rubens: Levétel a keresztről	9 év fölött ajánlott.	http://www.origo.hu/kultura/20180724-rubens-festmenyet.html
Mk 15,42–47	Emil Nolde: Krisztus sírba tétele	9 év fölött ajánlott.	https://www.gosee.us/image/546106/news/18604
Mk 15,42–47	Mantegna: Pieta	Minden korosztálynak ajánlott.	http://www.biblia.hu/muv_jkm/jkm_49.htm A gyászolók szempontjából nézzük az eseményeket, mintha mi magunk is ott volnánk.
Mk 16,1–14	Francesca: Krisztus feltámadása	Minden korosztálynak ajánlott.	http://hu.radiovaticana.va/news/2018/04/29/p_v%C3%A9gtesaljai_%C3%A1szl%C3%B3k%C3%A9gpmédit%C3%A1ci%C3%B3ja_/1372839

Lk 24,13–35	Rembrandt: Emmausi tanítványok	Minden korosztálynak ajánlott.	http://biblia.hu/a_biblia_a_magyar_kepzomuveszetben/az_emmauszi_tanitvanyok
Jn 20,26–29	Caravaggio: Hitetlen Tamás	12 éves kor felett ajánlott.	https://www.irodalmijelen.hu/05242013-1042/erintesek-caravaggio-ujfalusi-eva
Ap.Csel 2,1–12	Emil Nolde: Pünkösöd	Minden korosztálynak ajánlott.	http://zelmar.blogspot.com/2012/05/hino-ao-espirito-santo-de-edith-stein.html
Jn 1,29	Incze Mózes: Agnus Dei	Minden korosztálynak ajánlott.	http://www.kortaronline.hu/vizual/arch-incze-mozes-alkotasai.html
ApCsel 9,1–9	Caravaggio: A damaszki fordulat	Minden korosztálynak ajánlott.	https://www.torredelosvientos.com/2016/08/26/la-conversion-de-san-pablo/
Mt 1,3–9	Millet: Magvető	Minden korosztálynak ajánlott.	https://wallme.hu/termek/magveto/ A kép pusztán a munkásréteg nehézsorsát ábrázolja, de gyakran hozzák összefüggésbe a hivatkozott bibliai igeszakasszal.
Mk 2,16 Mk 3,6 Mk 7,1 Jn 7,32	Rottluff: Farizeusok	Minden korosztálynak ajánlott.	https://ligetmuhely.com/liget/idot-idoval-valtogat/
Jel 6,1–8	Dürer: Az apokalipszis lovasai	12 éves kor felett ajánlott.	http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/muveszetek/muveszettortenet/muveszettorten-et-9-evfolyam/a-muveszet-ket-korszak-hataran-1-durer/durer-grafikai
Szentháromság	Rubljov: Szentháromság ikon	9 éves kor fölött ajánlott.	http://www.matthaios.hu/a-szentharomsag-ikon/
-	Vermeer: A mérleget tartó nő	Minden korosztálynak ajánlott.	http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/muveszetek/muveszettortenet/muveszettorten-et-10-evfolyam/entiorkepek/a-gyongymero-no
-	Hieronimus Bosch: Gyönyörök kertje	12 éves kor fölött ajánlott.	https://24.hu/kultura/2016/11/17/ilyen-lenne-bosch-legnagyobb-muve-a-gyonyorok-kertje-ha-ma-keszult-volna-el/ Bosch gyakran jelenít meg közmondásokat, erkölcsi tartalmú tanításokat.

¹ <https://ligetmuhely.com/liget/idot-idoval-valtogat/> (Utolsó letöltés: 2018.11.22.)

² <https://www.instructables.com/id/Kaleidocycles-amazing-dynamic-papercraft/> (Utolsó letöltés: 2018.11.22.)

³ <http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/muveszetek/muveszettortenet/muveszettorten-et-10-evfolyam/entiorkepek/a-gyongymero-no>
Utolsó letöltés: 2018.11.22.)

KULCSÁR-ELEK CSILLA

NÉPMESÉK ÉS MŰMESÉK A KATECHÉZISBEN – RÖVID BEVEZETŐ ÉS ÖTLETTÁR

A NÉPMESE SZÍVET-LELKET NYITOGATÓ KULCS

Miért a mese az a forma, amivel a nevelési céljaimat segíteni tudom? Mert a mese, ahogy a címben is írtam, megnyithatja a szíveket és a lelkeket. Eljut oda, ahol a Jóisten is lakik, a szívünkbe. Mert a mese olyan ősi tudást, őstapasztalatot ad mindenkinek, amelyet, ha valaki a tarisznyájában magával

visz, elegendő tápláléka lesz egész életében (Bajzáth Mária nyomán). Én ezt kisgyermekként megkaptam a szüleimtől. Mese-mondóként és hittanoktatóként úgy érzem, hogy ezt mindenkinek, akinek tudom, át kell adnom. Nem csak meseeladásokon, hanem hittanórán is.

Mesével minden gyermekhez el tudunk jutni, ha az neki szól. Manapság egyre kevesebb gyermek hallgat népmesét, de azt

tapasztalatom, hogy a bővületébe tudnak jutni, ha ott, akkor és az szól, ami nekik való. Mivel a kisgyermek, alsósok fantáziája, képzelőereje még igen nagy, a mesék világát mélyen átéli. Ha ezekhez Bibliai témát kapcsolunk, a közös szálak segítik őket a történet könnyebb megértésében.

Számos olyan gyermekkel találkozhatunk hittanórán, akik az adott bibliai törté-

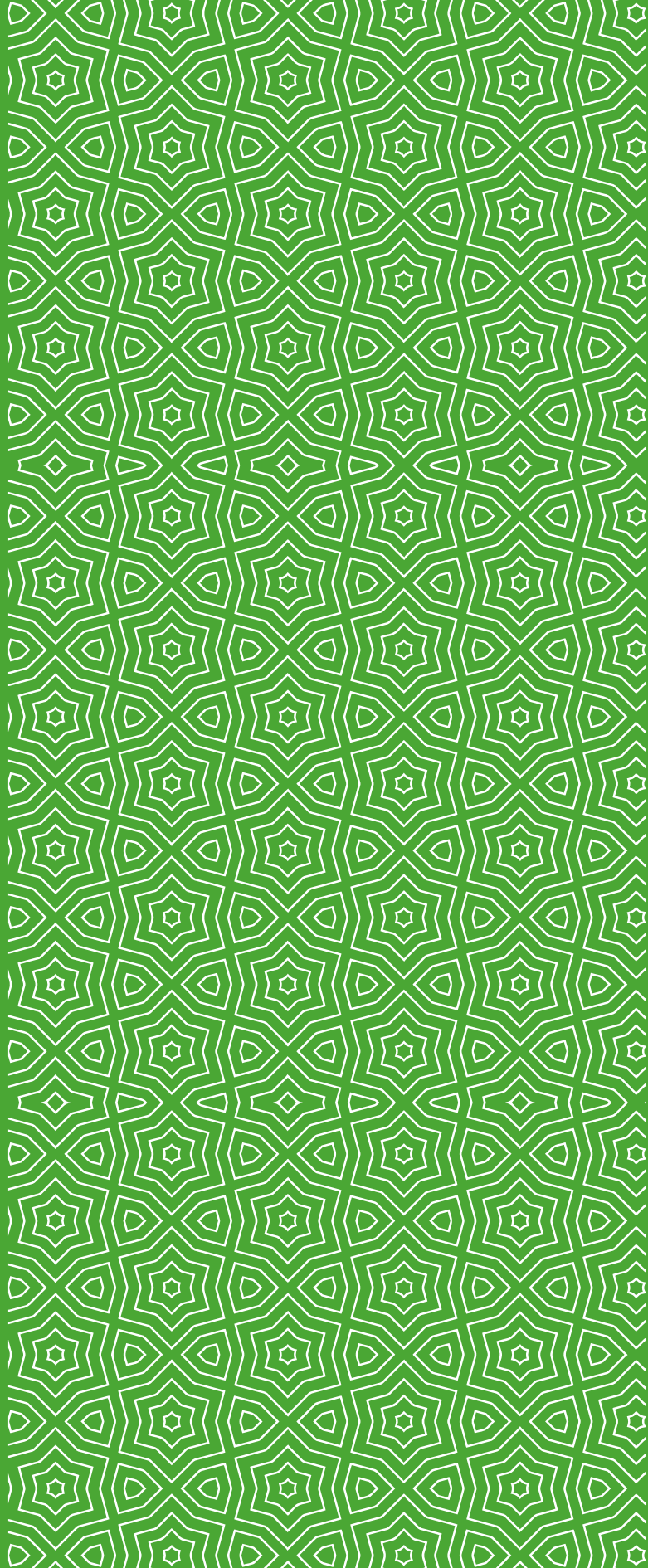
netekkel most találkoznak először, nekik a mese egy kapcsolódási pont lehet.

A felsőbb éveseknek is mesélhetünk, hiszen eredetileg a mesék nem gyerekeknek, hanem felnőtteknek szóltak, tehát az ő korosztályuk egy mélyebb értelmezéshez is eljuthat. Az alábbiakban egy rövid gyűjteményt szeretnék közre bocsátani, melyben néhány – a hittanórákhoz, bibliai témákhoz használható – mesét gyűjtöttem össze.

Bibliai téma/hittanóra	Korosztály	Kapcsolódó mese, forrás
Évkezdő hittanóra: a szeretetről mesélni hittanórán jó évin-dítás minden évfolyamon, mert „...aki pedig nem szeret, az nem ismerte meg Istent, mert Isten szeretet” (1Jn 4,8)	Óvoda, 1-2. osztály	Az első templom (talmud – legenda). <u>Forrás:</u> Adventi népmesék és legendák – 24 ünnepváró történet a világ minden tájáról – Bajzath Mária válogatása – Reál Szisztéma, Dabasi Nyomda, 2016.
	3. évfolyamtól	Móra Ferenc: Isten áldotta búza <u>Forrás:</u> Az Aranyág meséi – Szent István társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest
Jézus születése Lukács (2.25-30)	2-3. évfolyamtól	Selma Lagerlöf: Egyiptom pálmája <u>Forrás:</u> Az Aranyág meséi – Szent István társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest
Nagypéntek	5. évfolyamtól	Lk 14,27 „És ha valaki nem hordozza a maga keresztjét, és nem jön utánam, nem lehet az én tanítványom!” Nagypéntek történéseihez, cirénei Simonhoz kapcsolódva, felső tagozatban már mesélhető Kindelmann Győző: A legkönnyebb kereszt meséje. <u>Forrás:</u> Az Aranyág meséi – Szent István társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest
Ünnepek: karácsonyi vagy a húsvéti ünnepkörben mesélhető	Bármely évfolyamon	Angyalbárányok (magyar legendamese) <u>Forrás:</u> Angyalbárányok – Magyar Legendamesék – Nagy Zoltán gyűjtése – Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó Zrt., 2010.

Hittanóra anyaga, korosztály és téma	Mese, forrás, megjegyzések
6. osztály: Tízparancsolat, párkapcsolat témakör Középkora: párkapcsolat	Ádám és Éva (legendamese) Forrás: Kóka Rozália: Egy asszon két vétkecskéje – Harminchárom bukovinai székely gyimesi – és moldvai csángó szerelmes történet – Eredeti gyűjtések alapján – Ötlet Szerkesztőség, 1989.
5. osztály: 1. lecke: Isten utat mutat a döntéseinkben Középkora: bűneset	Ma es ennek isszuk a levít (legendamese) Forrás: Kóka Rozália: Egy asszon két vétkecskéje – Harminchárom bukovinai székely gyimesi – és moldvai csángó szerelmes történet – Eredeti gyűjtések alapján – Ötlet Szerkesztőség, 1989.
Több évfolyamhoz is alkalmas mese 1. osztály: 2. lecke: Ismerkedés Istennel 2. osztály: 2. lecke: Úton a templomba 6. osztály: Tízparancsolat	T. Ágoston László: Hol lakik az Isten? Forrás: Az Aranyág meséi—Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója Budapest Az órai beszélgetésbe beépítve a mese második részét mesélem a korosztálynak megfelelően: „...Elhatároztam, hogy utána járok a dolognak...” 6. osztályban: Miután végig vettük a Tízparancsolatot, a rákövetkező órán mesélném el elejétől a végéig. Ha Isten a szívünkben lakik, megértjük a Tízparancsolatot, azt, hogy hisszük és valljuk, hogy az Úr a mi Istenünk, hogy az Ő személyét nem pótoljuk semmivel, tisztelettel és szeretettel szólítjuk meg, hagyunk időt pihenésre és a Vele való találkozásra... Biztassuk, kérjük a gyermekeket, hogy ezek alapján ők is fogalmazzák meg a további parancsolatokkal kapcsolatos gondolataikat!
4. osztály: 23. lecke: Jézus tanít: Az özvegyasszony két fillérje (Mk 12,41–44; Mt 6,1–4)	Hogyan lett a teknősbéka? (Moldvai csángó legenda) Az óra kezdetén használom a következő bevezetéssel: - Hoztam nektek egy mesét. Óra végén szeretném meghallgatni a véleményeteket, hogy szerintetek, hogyan kapcsolódott a tananyagunkhoz! Forrás: Kóka Rozália gyűjtése: Aranyhajú ikergyermek – Moldvai csángó mesék, mondák, legendák –TIMP kiadó, 2004.
6. osztály: 6. lecke: A nyugalom napja „Emlékezz meg a nyugalom napjáról...!” (2Móz 20,8) Péld 6,6–11 és 26,15 igeszakaszokhoz kapcsolható még.	A nyugalom napja azonban nem azt jelenti, hogy legyünk restek és lusták. Mese: A rest százszor fárad! (magyar népmese) Forrás: Krisztus urunk álruhában – Magyar népmesék – Napkút Kiadó, Budapest, 2011.

Szemle

ZIMÁNYI NOÉMI

DANIEL SIEGEL és TINA PAYNE BRYSON: A GYERMEKI ELME

– Agyfejlődés, konfliktusok, támogató szülői stratégiák¹

A Szerzőpáros a 3-12 éves gyermekek magatartásával összefüggő problémák megoldásával foglalkozik, és ezt biológiai oldalról közelítik meg. A nevelés nehézségeit a gyermeki agy integrációjának a hiányára vezetik vissza. A problémák megoldására úgy tekintenek, amelyek nem a túlélést célozzák, hanem lehetőséget adnak a fejlődésre.

A szerzők: D. Siegel UCLA egyetem orvosi karának professzora és T. P. Bryson pszichoterapeuta. A könyv az integrált elme alapfogalmával dolgozik, és stratégiákat kínál az agyi folyamatokat is figyelembe vevő neveléshez. A könyv végén található egy nagyon jó összefoglaló táblázat, amely életkorok szerint leírja az integrált technikákat és azoknak az alkalmazását. Annak ellenére, hogy a könyv az egyénre fókuszál, a szerzők által kínált megoldások csoportra is jól alkalmazhatók (különösen az 6. fejezet). Az elmélet megértését konkrét történetek és illusztrációk segítik.

A könyv különlegessége, hogy minden technikához egy adott élethelyzetet illusztrál.

rál. Minden illusztráció két részből áll. Az első grafika egy rossz megoldási mintát mutat be. Ezt a megoldási formát általában mindenki ismeri, és nem hatékony. A következő egy-két rajzon az elmetudatosságot gyakorló megoldási mintát látjuk. Tehát konkrét példát is találunk arra, hogy hogyan lehet az elméletet átültetni a gyakorlatba, mit is mondjon a felnőtt a gyermeknek.

NEVELÉS AZ AGYI FOLYAMATOK IGÉNYBEVÉTELÉVEL

Az 1. fejezet tisztázza az integráció fogalmát.² Az agy számos területből áll, mind-egyiknek megvan a saját feladata. Bal agyfélteke: logikus gondolkodás, jobb agyfélteke: érzelmi élmények, nem verbális jelzések feldolgozása. A „hüllőagy” felelős az ösztönös döntésekért, amelyek másodpercek alatt történnek meg. Az emlőség pedig a kapcsolatok kialakítását teszi lehetővé. A

növekedés kulcsa a különböző agyi területek megfelelő együttműködése. Ezt nevezi a könyv integrációnak. Az egészséges viselkedéshez a különböző agyi területeknek a saját feladatukat kell elvégezniük, miközben az egésznek együtt is kell működnie. A dührohamok, a hiszti az integráció hiányát jelzik.

Az idegtudomány legújabb kutatásai szerint az agy formálható és fizikailag változik egész életünk során. A tapasztalatok formálják az idegsejteket. Minden történés befolyásolja az agyi fejlődést, így a neveléssel is befolyásoljuk a gyermek agyi fejlődését.

KÉT AGYFÉLTEKE JOBB, MINT EGY

A 2. fejezet a jobb és a bal agyfélteke összekapcsolását tárgyalja és két konkrét technikát is ajánl. A kiegyensúlyozott, értelmes és kreatív élethez szükség van az agyféltekék együttműködésére, azaz a horizontális integrációra. A corpus callosum idegrostköteg a két agyfélteke közötti kommunikációért felelős. Mindkét agyféltekének részt kell venni a tapasztalatok megszerzésében. Az érzelmi hullámok és az érzelmi elsivárosodás egyaránt nagy problémát jelenthetnek. A mentális egészség fogalmát úgy határozzák meg a Szerzők, mint a képességet, amely a káosz és a merevség közötti egyensúlyt meg tudja teremteni.³

1. számú integrált technika: Kapcsolódás és formálás. Ha egy gyermek a jobb agyfélteke érzelmi hullámainak a hatása alatt áll, és erre a felnőtt bal agyfélteke logikus választ kapja, akkor falba fog ütközni, és a gyermek azt éli át, hogy nem értik meg.

Ha egy gyermek feldúlt, az ésszerű megközelítés addig nem működik, ameddig a jobb agyfélteke érzelmi igényét nem elégíti ki. A jobb féltekével való kapcsolódás után (1. lépés) az üzenet átformálása következik a bal féltekével.

2. számú integrált technika: Nevezd meg ahhoz, hogy megszelídíthesd! Fontos, hogy a gyermekek elmeséljék a történeteiket, mert ez járul hozzá, hogy az érzéseiket és az életük eseményeit megérthessék. Különösen fontos ez a nyugtalanító történetek esetében. A történetmesélés segít az értelemkeresés és -adás folyamatában. Az érzelmek elutasítása és tagadása helyett az érzések megnevezése járul hozzá ahhoz, hogy azokat megszelídíthessük.

AZ ELME LÉPCSŐHÁZÁNAK MEGÉPÍTÉSE

A 3. fejezetben a felső és az alsó agyterület vertikális integrálása kerül a központba. Az alsó agyterületek primitívek, amelyek az alapvető funkciókért felelősek, az ösztönökért és az erős érzelmekért. Ide tartozik az agytörzs és a limbikus rendszer. A felső agyterületek a nagyagykéregből és részeiből épülnek fel, itt zajlanak a bonyolult mentális folyamatok: a gondolkodás, a képzelet, a tervezés. Ha egy gyermek felső agyterületei megfelelően működnek, akkor megfelelően tudja szabályozni az érzelmeit, át tudja gondolni a tettei következményét és mások érzéseit figyelembe tudja venni. Fontos megérteni, hogy a felső agyterület, amely a döntéshozatalért, érzelmi és testi folyamatok kontrollálásáért, az önismeretért, az erkölcsösségért, az empátiáért felelős, még

nem fejlődött ki. A gyerekek hajlamosak „lentragadni”. Az amigdala a limbikus rendszer része. Képes arra, hogy lezárja a kapcsolatot a felső agyi területekkel, és ilyenkor a gyermek képtelen ésszerűen reagálni. A düh és a félelem egyaránt kiválthat ilyen reakciót. Ez valódi krízis.

A dührohamoknak két fajtája van: a felső agyterületeké, amelyet a gyerek tudatosan befolyásol. Ebben az esetben a gyerek bármikor képes abbahagyni a hisztit, mert a felső agyterületből cselekszik. Ilyenkor a megfelelő reakció: nem tárgyalni. Szilárd határokat szabni. Ha visszautasítja a szülő ezt a rohamot, akkor idővel csökken ennek a gyakorisága, és el is maradhatnak ezek a hisztik.

A könyv érdekes információja, hogy létezik egy másfajta hiszti is. Ez pedig az alsó agyterületek rohama. Ez teljesen más, ezért teljesen más módon kell kezelni. Ekkor ugyanis az amigdala veszi át az irányítást, és a gyermek szó szerint képtelen higgadtan cselekedni. A stresszhormonok elárasztják, és egyetlen magasabb agyi funkció sem működik. A megfelelő válasz a felnőtt részéről: gondoskodás és vigasztalás, a gyerek megnyugtatója. Ha a felső agyterületek ismét működésbe lépnek, akkor lehet megbeszélni a problémát. Nagyon fontos, hogy lássuk a különbséget, és mindig a megfelelő megoldással reagáljunk a gyermeki hisztikre.

3. számú integrált elme technika: Foglaljuk le, ne dühítsük fel! A felső agyterületet kell megszólítani. Ez az érzelmek kimondása, tények megnevezése és megoldáskeresés által következik be.

4. számú integrált elme technika: Használj, különben elvész! A felső agy használat során erősödik, fejlődik. Nélkülözhetetlen a társas és érzelmi intelligenciához és a men-

tális egészségnek is az alapja. A fejlődéshez a döntéshelyzetek járulnak hozzá. Ha a gyermeknek lehetőséget biztosítunk arra, hogy válasszon, hogy a lehetőségeket kelljen mérlegelnie, akkor ez a feladat mozgósítja a felső agyterületet. A felső agyterület segít az érzelmek kontrollálásában. Az empátia is a felső agyterületek funkciója. Az erkölcsösség is e területhez tartozik. Az is fejleszti ezt az agyterületet, ha különböző élethelyzeteket képzelünk el. (v.ö. hittanóránkon a szituációs játékok.)

5. számú integrált technika: Mozgás. A fizikai állapot megváltoztatásával az érzelmi állapot is megváltoztatható. A mozgás és relaxáció is jó megoldást jelent a feldúlt helyzetre. A gyermek a testmozgással viszszererheti uralmát önmaga fölött.

A nevelési krízisek alkalmat adnak a fejlődésre. A hiszti kezelése nem könnyű sem a szülők sem a tanárok számára. Ha a felnőttként mi magunk is elveszítjük a fejünket, példát mutathatunk a gyermek/ek/nek a helyzet kezelésére. Hogyan? Ne mondjunk semmit, tegyük a kezünket a hátunk mögé. Tartsunk szünetet. Kezdjük el mozogni, ugrálni, lélegző gyakorlatokat végezni.

MI LEGYEN A PILLANGÓKKAL?

A 4. fejezetben az emlékek integrálásáról esik szó. Két mítosz létezik a memóriával kapcsolatban:

1. mítosz: A memória iratszekrény módjára őrzik az emlékeket. Ezzel szemben: az emlékezet asszociatív. Az élmények határozzák meg, hogy hogyan értelmezzük azt, ami velünk történik. Az emlékezés az a mód, ahogyan a múlt eseményei a jelenün-

ket befolyásolják.⁴ Amikor valamit átélünk, a neuronok elektromos jeleket közvetítenek. Ekkor más neuronokkal kapcsolódnak össze. E kapcsolatokkal asszociációk keletkeznek. Minden tapasztalat fizikai változást idéz elő az agyban.⁵

2. mítosz: A memória pontos. Az emlékek nem a múltbeli események pontos mása. A felidézés folyamata megváltoztatja az emlékeket. A memóriának két formájáról írnak a szerzők. Az egyik az implicit memória: az emlékezet tudattalan formája. „A kizárólagosan implicit emlékek befolyásolják azt, ahogyan a valóságot jelen pillanatában érzékeljük, és ahogyan reagálunk rá.”⁶ A másik az explicit memória: egy múltbeli emlék tudatos felidézése. A cél: az implicit és az explicit emlékek integrálása, az implicitek explicitté tétele. Ha az implicit emlékeket nem tudatosítjuk, akkor azok képesek érthetetlen félelmet, haragot, fájdalmat okozni, és negatívan befolyásolni a cselekvést. Az integráció a hippokampusz feladata, egészségre kapcsolja össze az emlékeket.

6. számú integrált elme technika: *Használjuk az elme távirányítóját – az emlékek újrarájátszása*

Az integrálásban a történetek újra elmesélése segít. A gyerekeknek ajánljuk, hogy használjanak egy képzeletbeli távirányítót, ami segít abban, hogy a fájdalmas pontoknál megálljanak a visszaemlékezésben.

7. számú integrált elme technika: *Emlékezzünk az emlékeinkre – tegyük az élmények áttekintését a mindennapi családi élet részévé!*

Az implicit emlékek explicitté tételét azal segíthetjük elő, ha minél többször meséltetjük el a gyerekekkel az emlékeiket.

ÖNMAGAM EGYESÜLT ÁLLAMAI

Az 5. fejezet az énünk különböző részeinek az integrálását veszi számba. A szerzőpáros orvosprofesszor tagja találta ki az „elmetudatosság” kifejezést. A kifejezés a saját és mások elméjének a megértését jelenti. Magyarozatként egy biciklikerek képét használja. A kerékagy az elme belső területe, a végrehajtó agy, ennek a területnek a segítségével hozunk döntéseket. Egy önértékelési problémákkal küzdő gyermek példáján keresztül mutatják be a szerzők, hogy mit jelent ennek a szimbólumnak a gyakorlatra való átültetése. A szorongásos állapotában az említett gyermek csak a kerékabroncs egyetlen pontjára figyel. Ez a figyelem tudatosan átirányítható más pontokra. A gyermek maga dönti el, hogy melyik abroncspont mennyi figyelmet kap. Sok esetben az ember beszorul a saját „abroncsába”, azaz csak egyetlen dologra képes figyelni. A figyelem irányítása segít ebben az esetben. Így lehet megtapasztalni azt, hogy nem a körülmények irányítják az életet, hanem az ember befolyásolja a körülményeit.

A 8. számú integrált elme technika megmutatja, hogy hogyan segíthet a felnőtt abban, hogy a gyermeke ne ragadjon bele azokba a pontokba, amelyek korlátozzák az életét: *Tanítsuk meg a gyermekeknek, hogy az érzelmek jönnek és mennek!* A kisebb gyerekek nem képesek hosszabb időtávot átlátni, ezért kell az érzések átmeneti jellemzőjét hangsúlyozni nekik.

A 9. számú integrált elme technika az elme-tudatosság fejlesztésében segít: *Figyeljünk arra, hogy mi történik bennünk!* Irányítsuk a gyermek figyelmét sorban a következőkre:

fizikai érzetekre, a benne megjelenő képekre, érzésekre és gondolatokra.

A 10. számú integrált elme technika egy lépéssel tovább vezet. Arra biztatnak, hogy *Gyakoroljuk az elmetudatosságot – térjünk vissza a kerékagyba!* Az érzetek, képek, érzelmek, gondolatok tudatosítása után a figyelmet újra a kerékagyra lehet irányítani.

ÉN-MI KAPCSOLAT

A 6. fejezet az én-mi kapcsolatot, azaz önmagunk és mások integrálását tárgyalja. A fejezet kiindulópontja egy olyan helyzet, amelyben egy gyermek mások (testvére) fájdalmát nem tudja átérezni. Ez nem szükségszerűen egy karakterjellemző, hanem fejlődési jelenség. A gyermekek megtanulhatják, hogy megőrizhetik az identitásukat úgy is, hogy kialakul bennük egy „mi-tudat”. A belátás és az empátia kibontakoztatásáról van szó. A Szerzőpáros orvos tagja az agy működésével kapcsolatban egy érdekes dolgot mond: „minden agy folyamatosan a többi aggyal történő kapcsolódása mentén formálódik.”⁷ Az agy célja a „személyközi integráció”⁸

Az agykutatás legújabb eredményei közé tartozik a tükörneuronok kutatása. Megállapították, hogy mások cselekedetének pusztán látványa is hatással van az agyra. Ugyanaz a neuroncsoport aktiválódik az agyban, amikor az ember egy adott dolgot tesz, mintha csak nézné, hogy valaki azt a dolgot teszi. Ha például egy kisebb testvér csak figyel a nagyobbat focizás közben, a tükörneuronjai működésbe lépnek, és amikor ő maga fog focizni, akkor ez könnyebben fog neki menni. A kutatók az agyat tár-

sas szervnek nevezik.⁹ Ez azt jelenti, hogy a tükörneuronok miatt egyrészt utánozni tudjuk mások viselkedéseit, másrészt az érzéseikre is rá tudunk hangolódni. Nemcsak tükrözünk, hanem ugyanazt az érzelmet is képesek vagyunk érezni. Minden társas kapcsolat hat az agyra, megváltoztatja azt.

Az agy az ismétlődő tapasztalatok, asszociációk segítségével számít arra, hogy mit hoz a jövő. Segítsük a gyermekeinket abban, hogy olyan tapasztalatokra tegyenek szert a mindennapok néha unalmas ismétlődő eseményeiben, rohanásában, amelyek reménytelen jövőt vetítenek előre. A 11. számú integrált technika: *Tegyük szórakoztatóbbá a családi együttléteket – hangsúlyozzuk az együttlét örömét!* Amikor örömteli együtt töltött időt biztosítunk a gyermekeinknek, akkor az agyban egy neurotranszmitter, azaz dopamin termelődik, ami az idegsejtek közötti kommunikációt teszi lehetővé. A szórakozás és viccelődés segíthet abban, hogy „kimozdítsuk a gyermekeinket a dühös vagy dacos állapotaikból.”

A 12. számú integrált elme technika: *Kapcsolódás a konfliktusokon keresztül – tanítsuk meg a gyermekünket arra, hogy a „mi”-t észben tartva érveljen!*

Minden konfliktus lehetőség a fejlődésre. Tanítsuk meg a gyermekeket, hogy a másik szemével is lásson, ismerje fel a másik nézőpontját. Gyakran csak annyit látunk, amennyit akarunk. Megfelelő kérdésekkel a nyugalom megőrzésével tudunk megfelelően reagálni. Tanítsuk meg a gyermekeinket arra, hogy figyeljenek a társuk szavaira és a nonverbális üzeneteire is.

A kötet végén találunk egy átlátható összefoglalást a kulcsfogalmakkal és a technikákkal. A gyakorlat szempontjában na-

gyon hasznos 23 oldalas táblázattal zárul a könyv, amely életkorokra lebontva gyűjti össze az integráció típusait, az ahhoz tartozó technikákat és a technikák alkalmazásának lehetőségeit.

A gyermeki elme fejlődésének rövid és érthető bemutatásával segít megérteni néhány nehéz tanórai helyzetet. A jól megva-

lósítható technikákat tanórai keretek között is ki lehet próbálni, akár átalakítva is (pl. 11., 12. technika.). Néhány illusztrációt ki is vetíthetünk, megbeszélhetünk a hittanórán (pl. 79., 112., 135. o.). A bemutatott élethelyzeteket a megfelelő bibliai történethez, illetve órai témához kapcsolva el is játszhatják a gyerekek (pl. 72. o.)

¹ Daniel Siegel – Payne Bryson: *A gyermeki elme. Agyfejlődés, konfliktusok, támogató szülői stratégiák*, Gyál, Ursus Libris, 2014.

² Nem pedagógiai értelemben használja a szerző a fogalmat.

³ Uo., 34.

⁴ Uo., 85.

⁵ Uo., 85. (Angolul: Fire Together-Wire Together)

⁶ Uo., 95.

⁷ Uo., 144.

⁸ Uo., 144.

⁹ Uo., 146.

SZÁMUNK SZERZŐI

Kiss Csilla Enikő

gyógypedagógus, drámapedagógus, hittanoktató, Debrecen-Nagyterdei Református Egyházközség

Csüllög Ferenc

tanító, református hittanoktató, író, az RPI katechetikai előadója

Nógrádiné Kovács Alexandra

a Vakmisszió lelkipásztora, vallástanár

Varga Melinda

a Rákoscabai Jókai Mór Református Általános Iskola pedagógusa, rajztanár, szobrász, gyülekezeti gyermekmunkás

Kulcsár-Elek Csilla

a „Csillangó Meseműhely” mesemondója, tanító-óvodapedagógus, hitoktató

Zimányi Noémi

lelkipásztor, vallástanár, az RPI katechetikai szakértője

CREATIVE BIBLE STUDY

EDITORIAL PREFACE

Andrea Szászi, Greetings to readers

STUDIES

Csilla Enikő Kiss, The potential possibilities for drama pedagogy in religious education

Ferenc Csüllög, Godly Play – A creative method for presentation of Scripture stories

Alexandra Nógrádiné Kovács, The religious song as a community-forming device

WORKSHOP

Melinda Varga, Biblical books in pictures

Csilla Kulcsár-Elek, Folktales and tales in catechesis

– a short introduction and a package of ideas

REVIEW

Noémi Zimányi, DANIEL SIEGEL AND TINA PAYNE BRYSON, THE CHILD'S MIND

– Brain development, conflicts, supportive parenting strategies

MAGYAR REFORMÁTUS NEVELÉS

református pedagógiai folyóirat

Megjelenik elektronikusan, évente 4 szám. Letölthető: <http://refpedi.hu/mrn>

ISSN: 1585-7565

Kiadja a Református Pedagógiai Intézet (RPI)

1042 Budapest, Viola utca 3-5.

www.refpedi.hu

Felelős kiadó: Református Pedagógiai Intézet Igazgatója

Főszerkesztő: Dr. Szontagh Pál Iván

A katechetikai számot szerkesztette: Dr. Szászi Andrea

A folyóirat szakértői lektorálási folyamatot követően jelenik meg. Ennek során egy külső és egy belső lektor (szerkesztőbizottsági tag) véleményezi a beküldött tanulmányt és javasolja a megjelentetését. A szerkesztőbizottság tagjai az MRE elismert, PHD fokozattal rendelkező szakemberei pedagógiai vagy katechetikai, valláspedagógiai területen.

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Pedagógiai tanulmányok lektorai:

Dr. Szenczi Árpád, KRE-TFK

Dr. Pompor Zoltán, MRE

Dr. Szontagh Pál, RPI

A valláspedagógiai tanulmányok lektorai:

Dr. Siba Balázs, KRE-HTK

Szabóné Dr. László Lilla, PRTA

Dr. Szászi Andrea, RPI

Szerkesztőbizottsági titkár, olvasószerkesztő: Bajnokné Vincze Orsolya

Tördelő: Rezessy Szabolcs

A korábbi évfolyamok számai és a közlési feltételek az RPI honlapján elérhetőek.

A szerkesztőség fenntartja a jogot a kéziratok nyelvi-stiláris javítására, a szerkezeti elemek egységesítésére, a logikai hibák korrigálására és a tipográfia kialakítására.

Az egyes közlemények tartalmáért a szerző a felelős.

© Református Pedagógiai Intézet, 2018

